

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran 2019, 2(1), 93-121

Geliş: 28.05.2019 | Kabul: 19.06.2019 | Yayın: 28.06.2019

Türkiye’de Medya ve İslamofobi Araştırmaları

Mustafa TEMEL*

Öz

İslamofobi, son zamanlarda akademik çalışmalarda sıkça ele alınan bir konu olarak görünürlük kazanmıştır. Bu çalışmalar arasında ise medya ve İslamofobi ilişkisini ele alan araştırmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Çalışma kapsamında İletişim, Sosyoloji, Felsefe, İlahiyat alanlarında medya ve İslamofobi ilişkisini ele alan çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, perspektif sunması açısından, öncelikli olarak uluslararası literatürde konu ile ilgili yer alan akademik metinlerin genel bir çerçevesi çizilmiş ve çalışmalarda karşılaşılan problemler yorumlanmıştır. Bu sonuçlarla birlikte; Türkiye’de geleneksel medya ve İslamofobi, sinema ve İslamofobi, sosyal medya/dijital oyunlar ve İslamofobi meselelerini ele alan tez, makale ve kitapların analizi yapılmıştır. Betimsel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmanın sonucunda, genel olarak medya ve İslamofobi ilişkisine odaklanan araştırmaların Türkiye’de oldukça geç başladığı ve konunun uluslararası literatüre göre yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca uluslararası literatürdeki ve Türkiye’deki medya ve İslamofobi çalışmalarının değerlendirilmesi sonucunda, bu çalışmaların felsefi yaklaşım problemi, tarihsel perspektif yoksunluğu ve kavramsallaştırma sorunu gibi birtakım problemler ihtiva ettiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Medya, Geleneksel Medya, Sinema, Sosyal Medya, Dijital Oyunlar

Media and Islamophobia Researches in Turkey

Abstract

Islamophobia has recently gained visibility as a subject that has been frequently addressed in academic studies. Among these studies, the intensity of research on the relationship between media and Islamophobia is remarkable. Within the scope of the study, studies dealing with the relationship between media and Islamophobia in the fields of Communication, Sociology, Philosophy, and Theology were evaluated. In this context, in order to present perspective, firstly, a general framework of the academic texts in the international literature has been drawn and the problems encountered in the studies have been interpreted. With these results; thesis, articles, and books about the issues of traditional media and Islamophobia in Turkey, cinema and Islamophobia, social media / digital games and Islamophobia are analyzed. As a result of the study using descriptive research method, the researches focusing on the relationship between media and Islamophobia in general rather started late in Turkey and that the subject has been determined as inadequate relative to the international literature. Also as a result of the evaluation of the literature and studies in the international media and Islamophobia in Turkey, it was revealed that these studies had a number of problems such as philosophical problem, lack of historical perspective and conceptualization problem.

Keywords: Islamophobia, Media, Traditional Media, Cinema, Social Media, Digital Games

ATIF: Temel, M. (2019). Türkiye’de medya ve İslamofobi araştırmaları, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 2(1), s. 93-121.

1. Giriş

İslamofobi kavramı, İslam dinine ve Müslümanlara karşı duyulan ön yargıya ve ayrımcılığa dayalı korkuyu ifade etmektedir. Müslümanlara yönelik gerçekleştirilen ayrımcılık, dışlama ve şiddet eylemlerini tanımlamak için kullanılan İslamofobi kavramı özellikle 11 Eylül 2001 olayları ile literatürde daha yoğun bir şekilde görünür olmaya başlamıştır.

İslamofobi kavramının tarihsel arka planında Batı tarafından bilinçli olarak inşa edilen İslam karşıtlığının izleri yer almaktadır. Bu karşıtlık, Doğu-Batı ayrımından hareketle kuvvetlenmiş ve İslam’ın Doğu’nun dini olarak tanımlanmasıyla artmıştır. İslam karşıtlığının şekillenmesinde ise 20. ve 21. yüzyıldan itibaren, kitle iletişim araçları etkin olarak rol almıştır. Televizyon, gazete ve dergilerde şiddet ve terör olayları İslam’la ilişkilendirmeyi amaçlayan bir çerçevede sunulmuş; bazı inanç merkezli toplumsal pratikler olumsuz örnekler üzerinden irdelenmiş, bu çabalar karikatür aracılığıyla geniş kitleler için daha işlevsel hale getirilmiş; sinema yapımları ile birlikte barbar, şehvet düşkünü, gerici, şiddet taraftarı Müslüman tipolojileri üretilmiştir. Yeni iletişim teknolojileri, sunduğu yeni olanaklarla bu anlatımları herkese hitap edebilen formlara dönüştürmüştür. Böylelikle kitle iletişim araçları kendine özgü formlarıyla Batı’nın İslam’a yönelik olumsuz bakış açısını genelleştiren ve buna süreklilik kazandıran bir işlev kazanmıştır.

İslamofobinin yaygınlık kazanmasında medyanın aktif olarak rol oynaması, akademik çalışmaların da bu ilişkiselliğe odaklanmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda özellikle Batı ülkelerinde İslamofobi ve medya konularında farklı anabilim dallarında pek çok çalışma yapılmış ve bunlar kısmen Türkiye’deki akademik çalışmaları da etkilemiştir.

Dolayısıyla bu çalışma kapsamında literatürün yönelimini, literatürdeki artı ve eksileri gösterebilmek için İslamofobi ve medya ilişkisini ele alan çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, öncelikle bir çalışma alanı olarak İslamofobi-medya ilişkiselliği ele alınmış; ardından uluslararası ve ulusal literatürdeki medya-İslamofobi çalışmalarının genel bir çerçevesi çizilmiştir.

2. Araştırmanın Tasarımı

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Medya ve İslamofobi alanında yapılmış olan akademik çalışmaların değerlendirilmesini yaparak, İslamofobi alanının genel bir haritasını çıkarmak çalışmanın temel amacıdır. Bu kapsamda Türkiye’de medya ve İslamofobi ilişkiselliğine odaklanan tezler, makaleler, kitaplar değerlendirilecektir.

Bu değerlendirme; medya ve İslamofobi çalışmalarının hangi dönemlerde yapıldığını, hangi perspektifle ele alındığını ve hangi bilimsel yöntemlerin kullanıldığını ortaya çıkaracaktır. Özellikle medya-İslamofobi meselesinin uluslararası ve ulusal alanlarda ilgi duyulan bir konu olmasına rağmen, mevcut literatürü sorgulayan, tartışan bir çalışmanın bulunmaması bu araştırmanın önemini artırmaktadır. Bu gerekçe, aynı zamanda alana yönelim sağlayacak farklı araştırmacılara da katkı sunacaktır.

2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Yöntemi

Medya ve İslamofobi ile ilgili yapılmış ulusal ve uluslararası araştırmalara, Erciyes Üniversitesi Medya ve Din Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin sağladığı olduğu, Mustafa Derviş Dereli ile Metin Eken’in hazırladığı bibliyografya çalışması aracılığıyla erişilmiştir.² İngilizce ve Türkçe dilleri esas alınarak yapılan taramada, 2018 yılı Aralık ayına kadar yapılmış çalışmalara ulaşılarak değerlendirme yapılmış, çalışmaların bir kısmı da metin içerisinde detaylı bir şekilde (konu, amaç, yöntem) ele alınmıştır.

Bu bağlamda medya ve İslamofobi alanındaki çalışmaları değerlendirebilmek, elde edilen bulgular yorumlayabilmek ve çalışmalar arasında neden-sonuç ilişkisi kura-

bilmek ve sonraki çalışmalara yönelik önerilerde bulunabilmek amacıyla betimsel araştırma yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224) kullanılmıştır.

3. Bir Araştırma Alanı Olarak Medya ve İslamofobi

İslam ve fobi kelimelerinin birleşmesinden oluşan İslamofobi kelimesi, Yunanca yabancı düşmanlığını ifade eden xenophobia kelimesinden türemektedir. Xenos (yabancı) ve phobos (korku) kelimelerden oluşan xenophobia, yabancılara karşı duyulan korkuyu, antipatiyi ve düşmanlığı ifade etmektedir (Canatan, 2007, s. 25-26). Psikolojik bir hastalık olarak kullanılan fobi teriminin dikkat çektiği İslamofobi kelimesi, herhangi bir gerçekliğe dayanmadığı halde İslam'dan ve Müslümanlardan çekinme, korkma ve kaçma içgüdüsünü ifade etmektedir (Hıdır, 2007, s. 82-83). İslamofobi kelimesinin tarihteki kullanımı hakkında net bir bilgi bulunmamasıyla birlikte, literatürdeki verilere dayanarak kavramın 1900'lü yıllardan itibaren kullanıldığını söylemek mümkündür (Dinet ve İbrahim, 1921, s. 38; Allen, 2010, s. 5, 13; s. 107-108; Cesari, 2015, s. 63).

İslamofobinin tarihsel arka planında politik, teolojik, kültürel ve sosyal pek çok mesele yer almaktadır. Batı'nın Doğu'yu kategorilendirme süreci olarak tanımlanabilecek oryantalist bakış açısının yansıması ile birlikte Batı'nın İslam'ı teolojik tehdit olarak algılaması ve oryantalist bakış açısıyla İslam'ı, Müslümanları tasvir etme süreci İslam karşıtlığının ilk izleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçteki Endülüs Devleti'nin ve Osmanlı Devleti'nin siyasal olarak güç kazanması da İslam'a yönelik politik düşmanlığı artırmıştır. Batı'da İslam ile ilgili bahsi geçen bu gelişmelerle oluşturulan ve bazı oryantalist çalışmalarla desteklenen bu karşıtlık 20. yüzyıla kadar devam etmiştir. 1960'lı yıllarda Batılı ülkelerin İslam coğrafyası üzerindeki güç mücadelesi ve Müslümanların Batı'ya göç etmesi ile birlikte Batı'da Müslümanlara yönelik ırkçılık ve yabancı düşmanlığı sebebiyle şiddet eylemleri artmıştır (Çetin, 2016, s. 543-545). 1970'li yıllarla birlikte meydana gelen İran İslam Devrimi ile yeni bir süreç yaşanmış, İslam siyasal düzlemde görünür olmaya başlamıştır. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla da komünizm güç kaybetmiş, Sovyetler Birliği dağılmış ve tek kutuplu dünya algısı meydana gelmiştir. Bu durum üzerine, Batı'daki, özelde de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı politikacıların ve kurumların yeni bir düşman olarak İslam'ı seçmesi İslamofobinin artmasına sebep olmuştur (Kirman, 2010, s. 23). Özellikle Soğuk Savaş'ın ardından İslam dini terör, şiddet ile ilişkilendirilerek güvenlik sorunu haline getirilmiş ve İslam/İslam tehdidi söylemi de uluslararası güçlerin siyaset aracı haline gelmiştir (Kalın, 2016, s. 15). 11 Eylül 2001 olayları ile birlikte de İslamofobi uluslararası gündemi meşgul etmiştir.

Bu tarihsel süreçteki temel unsurlar dolaylı olarak İslamofobi alanını da ilgilendirmiş ve bu ilgi, akademik çalışmaların İslamofobi alanına yönelmesine sebep olmuştur. 11 Eylül 2001 olayları sonrası İslamofobi'yi siyasal/teolojik/sosyolojik bir perspektifte ele alan çalışmaların sayısı artmış; özellikle kitle iletişim araçlarının bu süreçteki etkinliği de önemli bir sorun alanı olarak görünürlük kazanmıştır. 9/11 olayları İslam ile eşleştirilip, televizyon aracılığıyla yapılan canlı yayınlarla İslam dininin terör olaylarının yaşanmasındaki en önemli etken olduğu vurgusu yapılmış, bu söyleme kitle iletişim araçları ile herkesin inandırılması için özel bir çaba sarf edilmiştir. Uluslararası medya, küreselleşme çağının önemli belirleyicilerinden biri olan 9/11 olaylarını eş zamanlı olarak herkese ulaştırmış ve herkesi bu sürece ortak etmiştir. Bu eylemin sonucu, medyanın da katkısı ile İslam ve Müslümanlar bir düşman olarak etkilenmişlerdir (Kellner, 2006, s. 166). Bu süreçte, kitle iletişim araçlarının İslam karşıtı tasavvuru daha görünür hale getirmesi (Yüksel, 2012, s. 189) İslamofobinin medya ile ilişkisinin incelenmesini gerekli kılmış ve İslamofobi alanın-

daki çalışmalar iletişimsel bir boyutta tartışılmaya başlanmıştır. İslam karşıtlığının artmasında medyanın etkinliği tartışma konusu olmuş ve bu perspektifte İslamofobi, iletişim çalışmalarının odaklandığı temalardan biri haline gelmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001 olaylarından sonra kitle iletişim araçlarının oluşturmuş olduğu İslamofobik söylemler, bu odaklanmanın temel gerekçesi olarak yorumlanabilir.

4. Medya ve İslamofobi Araştırmalarının Uluslararası Literatürdeki Görünümü

İslamofobi disiplinler arası bir çalışma alanı olmakla birlikte farklı dönemsel eğilimlere göre (siyasal, sosyal, iletişimsel) İslamofobi ile ilgili akademik çalışmaların üretildiği belirlenmiştir. İslamofobi ve medya ilişkisini ele alan çalışmalar da özellikle kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaştığı son dönemlerde görünürlük kazanmıştır. Çalışma kapsamında da medya ve İslamofobi ilişkiselliğinin ele alındığı çalışmaların tarihsel sürecine değinmek, alan ile ilgili literatürün seyrini gösterecek olup aynı zamanda medya ve İslamofobi ilişkisinin merkez ve çevre noktalarını ortaya çıkaracaktır. Bu bağlamda, uluslararası ve ulusal literatürde medya ve İslamofobi ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek akademik metinlerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

a-Uluslararası literatürde medya ve İslamofobi ilişkisini ele alan çalışmaların tarihsel süreci:

Media ve islamophobia kavramlarının taranmasıyla elde edilen verilere göre medya ve İslamofobi çalışmalarının istatistiki görünümü şu şekildedir:

Tablo 1: Yıllara ve yayın kategorilerine göre medya ve İslamofobi ilişkisine odaklanan çalışmalar

Çalışmaların Yayınlandığı Yıllar	Yayın Kategorisi			
	Tez	Makale	Kitap	Toplam
1995-1999	2	-	2	4
2000-2004	-	3	3	6
2005-2009	3	22	9	34
2010-2014	13	35	14	62
2015-2018	17	92	14	123
Toplam	35	152	42	229

Tabloya göre görsel ve yazılı medya araçlarının kullanımı ve siyasal/sosyal konulardaki etkinliği eskilere kadar dayansa da 2000’li yıllara kadar İslamofobi ve medya ilişkisinin yeterince incelenmediğini söylemek mümkündür. Hâlbuki tarihsel süreçte İslam karşıtlığının medya araçları ile üretildiğine dair izler oldukça belirgindir. Çünkü 11 Eylül 2001 öncesi Batı medyasında İslam, Batı’yı ve Batı medeniyetini tehdit eden bir olgu olarak ve İslam ülkelerindeki politik olaylar Avrupa medyasında İslam ile eşleştirilerek verilmiş ve Müslümanlar ile ilgili olumsuz yayınlara sıkça yer verilerek medyada (özellikle filmlerde/karikatürlerde) İslam/Müslümanlar öteki olarak inşa edilmiştir (Kurtuluş, 2009, s. 120, 124). Bu durum, tarihsel arka plandan beslenen İslam karşıtlığının geleneksel medya aracılığı ile inşa edilmesinin uzun bir süre akademik çalışmalarda karşılık bulamadığını göstermektedir.

Bunun yanı sıra 11 Eylül 2001 olayları sonrası yakın tarihsel süreçte alan ile ilgili akademik çalışmaların sayısının oldukça arttığını belirtmek mümkündür. Bu durum İslamofobi ve medya ilişkiselliğine yönelik akademik bilincin son zamanlarda oluştuğunu

göstermektedir. Ayrıca medya-İslamofobi ilişkiselliği ile birlikte son zamanlarda sinema/sosyal medya/dijital oyunlar ve İslamofobi ilişkisini ele alan çalışmalar¹ da artış olmuştur.

b-Uluslararası literatürdeki medya ve İslamofobi ilişkisinin incelendiği çalışmaların panoraması:

Tezler: Doğrudan medya ve İslamofobi ilişkisini ele alan veya İslamofobi meselesini irdelerken medyaya atıf yapan birçok çalışma mevcuttur. Bu alan ile ilgili lisansüstü tez çalışmalarının bazılarını kısaca değinmek, tez çalışmalarının yönelimini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

1999 yılında Elizabeth Anne Poole tarafından hazırlanan “British Islam: Media representations and social meanings” isimli doktora çalışması ve Malcolm David Brown tarafından hazırlanan “The construction of Muslim identities in the United Kingdom and France: A contribution to the critique of orientalism” başlıklı doktora çalışması medya ve İslamofobi ilişkiselliğine doğrudan değinen ilk çalışmalardandır. “British Islam: Media representations and social meanings” isimli iletişim bilimleri perspektifinde hazırlanan çalışmada Poole, İngiliz medyasında İslam’ın/Müslümanların temsiline odaklanmıştır. Batı-İslam ilişkilerinin tarihsel sürecine değinen yazar, oryantlizmden ve tarihsel süreçteki politik olaylarda Batı’nın bir öteki oluşturma gayretinden söz etmiştir. Ayrıca oryantlist söylemin modern dönemde İslamofobi’ye yol açtığını belirten yazar (Poole, 1999, s. 23), içerik ve söylem analizi kullanarak İngiliz gazetelerinde İslam’ın temsiline odaklanmış ve İslamofobi ile ilgili kapsamlı bir kavramsal çerçeve oluşturmuştur. “The construction of Muslim identities in the United Kingdom and France: A contribution to the critique of orientalism” isimli doktora çalışmasında ise Brown, oryantlizm eleştirisi yapmakla birlikte, Amerika, İngiltere ve Fransa örneğinde Müslüman ve İslam kimliklerinin durumunu ele almıştır. Edward W. Said’in oryantlizm isimli eserinden hareketle, oryantlizmin tarihsel görünümünü eleştirel sorgulamaya açan ve İslamofobinin fanatizm, ırkçılık, suç gibi negatif birçok kavramla kalıplaşmış görünümünü irdelleyen yazar (Brown, 1999, s. ii), tarihsel bağlamda İslamofobi’nin oryantlizmin önemli bir parçası olduğunu belirtmiştir (Brown, 1999, s. 80). Ayrıca Batı’nın politik olaylarda medya aracılığı ile İslam’ın temsiline ayrı bir önem gösterdiğini ve bu temsiller aracılığı ile Müslüman kimliklerin inşa edildiğini, İslam’ın fanatizm, egzotizm gibi kavramlarla görünür kılındığını (Brown, 1999, s. 304) çalışmadan hareketle söylemek mümkündür. Bu çalışmalar, İslamofobi meselesinin 9/11 olaylarından da önce medya aracılığı ile yeniden üretimini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

2010 yılında Alexandra Joy Hardy tarafından hazırlanan “The ‘new phenomenon’: An examination of American media portrayal of Muslim female suicide bombers” isimli yüksek lisans tezinde ise Amerikan medyasının Müslüman kadın intihar bombacıları ile ilgili yayınlarına odaklanmıştır. Terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi durumunda medyanın üstlenmesi gereken rollere de değinen yazar, özellikle Orta Doğu’nun Batı’nın tarihsel süreçten gelen bir ötekisi olduğundan ve Batı’nın Orta Doğu’yu geri/şiddet taraftarı olarak nitelendirmesinden söz etmiştir. Bu doğrultuda medyanın İslam’ı ve Müslümanları imajlarla sürekli negatif kurguladığını belirten Hardy (2010, s. 29), medyanın şiddeti ve terörü teşvik edici yayınlarda bulunarak, terör faaliyetleri ile simbiyotik ilişkisini sürdürdüğünü belirtmiştir (2010, s. 67).

Naved Bakali’nin 2011 yılında hazırlamış olduğu “Cultural Pedagogy and Islamophobia: Towards a Framework for Engaging Students in Critical Discussion” isimli yüksek lisans tezinde oryantlizm eleştirisi ile birlikte 9/11 olayları öncesi yayınlanan film, haber medyası analizleri yapılmıştır. Hollywood filmlerinde ve haber medyasında 9/11 olaylarından önceki İslam/Müslüman/Arap karşıtlığına değinen

yazar (Bakali, 2011), metinsel analiz kullanarak yaptığı araştırmada özellikle 9/11 olayları sonrasında İslam’ı ve Müslümanları çerçeveleyen negatif bir söylemin kullanıldığını vurgulamış ve bu durumun etkilerine odaklanmıştır (Bakali, 2011, s. 94)

David Douglas Belt’in 2014 yılında hazırlamış olduğu “Framing Islam as a threat: The use of Islam by some U.S. conservatives as a platform for cultural politics in the decade after 9/11” isimli doktora tez çalışmasında, 11 Eylül 2001 olaylarından sonra ABD’nin güvenlik uzmanları, siyasetçileri, medya profesyonelleri aracılığıyla neden El-Kaide’yi değil de topyekûn İslam dinini güvenlik problem olarak ele aldığı sorusuna odaklanmıştır. İslam’a yönelik muhalefetin genişletilmesi, ‘İslamlaşma’ konusunda uyarılarda bulunulması ve İslam’ı/Müslümanları Amerika vatandaşları nezdinde bir tehdit konumuna yerleştirilmesi çalışmanın hipotezleri arasındadır (Belt, 2014, s. ii). İslamofobinin, modern dönemde yeni oryantalizm olarak değerlendirilebileceğini belirten yazar, esas itibarıyla bu süreçte İslam’ın tehdit edici bir konuma yerleştirilmesini eleştirmiştir. Yine 2014 yılında Christopher Cameron Smith “Dispensationalism, islamophobia, and the mass media in America” isimli yüksek lisans tezinde İslamofobik söylemin teşvik edilmesine ve sürdürülmesine odaklanmıştır. Özellikle 9/11 olayları itibarıyla İslamofobik mesajların kitle iletişim araçları ile Amerikan nüfusuna dağıtıldığını ve bu yapımlarla/yayınlarla İslam’ın temsil edildiğini belirten yazar (Smith, 2014, s. 70), medya kuruluşları, düşünce kuruluşları ve politikacılar aracılığıyla İslam karşıtı mesajların geniş çaplı bir şekilde dağıtımına da değinmiştir (Smith, 2014, s. 85).

2016 yılında Shanna J. Carlson tarafından hazırlanan “Mass media’s cultivation effect on Islamic, Muslim, and qur’anic prejudice” başlıklı yüksek lisans tezinde anket yöntemi kullanarak İslamofobinin modern çağda medya aracılığı ile sürdürülmesine odaklanmıştır (Carlson, 2016, s. 5-6). Ayrıca yazar, 17. ve 18. yüzyıl itibarıyla teolojik sebeplerle İslam’ın itibarsızlaştırıldığını ve İslam’ın bir din olarak tanımlanmadığını (Carlson, 2016, s. 41-42), 20. yüzyılda ise politik olaylarla birlikte İslam’ın tehdit olarak inşa edilmeye devam edildiğini, özellikle haber programlarında düzenli aralıklarla İslam’ın Amerikalılar açısından bir tehdit oluşturduğu şeklinde söylemin kurgulandığını belirtmiştir (Carlson, 2016, s. 51).

2018 yılında Islam Aboualhuda tarafından medya ve iletişim alanında hazırlanan “Media discourse of Egyptian and British newspapers’ websites and its influence on the formation of images of Muslims and Islam post 25th January 2011 revolution” başlıklı doktora tez çalışmasında söylem çözümlemesi kullanılarak Mısır’da ve İngiltere’de yayınlanan bazı gazetelerin web sitelerindeki İslam/Müslüman imajları incelenmiştir. Oryantalizm ve neo oryantalizm kavramlarının İslamofobi ile ilişkisini inceleyen ve medyadaki temsil boyutuna yer veren yazar, İngiliz medyasında İslam’ın manipülatif ve tehdit unsuru olarak konumlandırıldığını (Aboualhuda, 2018, s. 4) belirtmiştir. Araştırma sonucunda ise İslam’ın/Müslümanların İslamofobik ve oryantalist söylemlerle medya aracılığı ile ötekileştirildiği tespit edilmiştir (Aboualhuda, 2018, s. 270). Yine 2018 yılında Mariam Khalil tarafından hazırlanan “Voices of Muslim women in America: Identity and Islamophobia” başlıklı yüksek lisans tezinde görüşme/anket yöntemi kullanılarak ABD medyasında bir kimlik problemlisi olarak çerçevelenen Müslüman kadınların nasıl temsil edildiği ve algılandığı ele alınmıştır.

Bu çalışmalarla birlikte: Batı’nın İslamofobi ile ilgili politikalarını irdeleyen (Katherine M. Dyson, 2012, “No. no. Shari’s: United States and Canadian islamophobia expressed through public policy”); medya ve İslamofobi ilişkisini 11 Eylül 2001 olayları perspektifinde ele alan (Ziyad Alkhalifah, 2018, “Responding to terror in America: Global literature, film and the media narrative after the 9/11 attacks”); İslamofobi’yi ayrımcılık, ırkçılık, göçmen/mülteci kavramlarıyla ilişkilendirerek yorumlayan (Nazita Lajevardi, 2017, “A comprehensive study of Muslim American discrimination by legislators, the media, and the masses” ve Haley Reed, 2017, “Framing of immigrants and

refugees: A content analysis of mainstream and partisan news coverage of immigration”) lisansüstü tezler de mevcuttur. Bahsi geçen bu çalışmalarda medya ve İslamofobi ilişkisini dolaylı yoldan okumak mümkündür.

Ayrıca yapılan literatür taraması sonucunda:

- Medya ve İslamofobi ile ilgili tezlerin İletişim/Medya, İlahiyat, Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji ve Siyaset gibi farklı anabilim dalları altında incelendiği ve bu incelemelerin/araştırmaların son yıllarda yoğunlaştığı;

- Özellikle politik olaylar örneklem alınarak İslamofobi okuması yapıldığı ve bu okuma ile birlikte örneklem alınan süreçlerde (İŞİD, El-Kaide vb.) medyanın etkinliğinin tartışıldığı;

- İslamofobi sorunsalına odaklanan birçok çalışmanın dolaylı olarak medyaya atıf yaptığı ve medyanın rolünün sorgulandığı;

- Tezlerde araştırma yöntemi olarak nicel ve nitel araştırma desenlerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, bahsi geçen çalışmalar medya ve İslamofobi ilişkiseliliğinin farklı yönlerini ele alsa da uluslararası literatürdeki doktora ve yüksek lisans tezlerinin İslamofobi’yi 11 Eylül 2001 olayları ile kısmen daralttığı; dar bir perspektifte ele alarak meseleyi çok yönlü irdeleyemedikleri; Batı’nın İslamofobik politikalarına yeteri kadar yer verilmediği ve İslamofobi meselesinin ırkçılık, şiddet (fiziksel-psikolojik), ayrımcılık, ön yargı gibi toplumsal hayatta görünür olan unsurlarına, bu unsurların medya ile üretimine kapsamlı bir şekilde odaklanılmadığı gözlemlenmiştir.

Makaleler: Veri tabanlarından elde edilen bulgulara göre medya ve İslamofobi ile ilgili makalelerin sayılarında özellikle 2005 yılı sonrasında artış meydana gelmiştir. Bu kısımda da konu ile ilgili yayınlanan bazı makalelerin değerlendirmelerine yer verilmiştir.

2006 yılında Fauzia Ahmad tarafından yayınlanan “British Muslim Perceptions and Opinions on News Coverage of September 11” isimli makalede 11 Eylül 2001 olayları sonrasında Batı medyasının Müslüman karşıtı bir ön yargıya sahip olduğunu ve 9/11 olayları sonrasında medya yayınları sebebiyle İslamofobik eylemlerin sayısının arttığı belirtilmiştir (Ahmad, 2006, s. 980). Ayrıca medya çıktılarının gündelik yaşamın belirleyici unsurlarından biri olduğunu belirten yazar, medya söylemlerinin Batı ülkelerindeki Müslümanları nasıl etkilediğini ve İslam’a/Müslümanlara yönelik saldırıları nasıl körüklediğini betimlemiştir (Ahmad, 2006, s. 981).

2007 yılında Amir Saeed ”Media, Racism and Islamophobia: The representation of Islam and Muslims in the Media” isimli çalışmada; genel olarak medya, ırkçılık ve İslamofobi kavramlarını ele almış, bununla birlikte medyada İslam’ın temsil ve sunumu ile ilgili değerlendirmelere yer vermiştir. Ayrıca makalede, medyada İslam’ın/Müslümanların yabancı, öteki olarak sunulduğu belirtilmiştir (Saeed, 2007).

2010 yılında Cemil Aydın ve Juliane Hammer tarafından hazırlanan “Muslims and media: perceptions, participation, and change” başlıklı çalışmada, Müslümanların ve İslam’ın tasvir biçimlerine ve bu tasvir biçimlerinin medya ile üretimine odaklanılmıştır (Aydın ve Hammer, 2010).

Christine Ogan, Lars Willnat, Rosemary Pennington tarafından 2014 yılında hazırlanan “The rise of anti-Muslim prejudice: Media and Islamophobia in Europe and the United States” isimli çalışmada Avrupa ve Amerika’da Müslüman karşıtı ön yargının yükselişi medya örneğinde ele alınmıştır (Ogan, Willnat ve Pennington, 2014, s. 30-31).

Bandar Al-Hejin tarafından 2015 yılında yayınlanan “Covering Muslim women: Semantic macrostructures in BBC News” isimli çalışmada, medyada İslam’ın ve Müslümanların temsili ile ilgili yapılan çalışmalara değinerek; BBC haberlerinde Müslüman kadınların, başörtüsünün nasıl sunulduğu/tasvir edildiği ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada Müslüman kadınlar, Batı ile uyum politikaları, entegrasyon faaliyetleri perspektifinden de ele alınmıştır (Al-Hejin, 2015).

Brian J. Bowe ve Taj W. Makki tarafından 2016 yılında hazırlanan “Muslim neighbors or an Islamic threat? A constructionist framing analysis of newspaper coverage of mosque controversies” isimli çalışmada ise, Amerika’daki Müslümanların sosyal yaşamdaki konumları ile ilgili değerlendirmelere, İslam’ın belirli perspektiflerle çerçevelenmesine yer verilmiştir. ABD’de cami yapımı ile ilgili gazetelerin yaklaşımı ele alınmıştır (Bowe ve Tai W. Makki, 2016). Yine 2016 yılında Erik Bleich, Hasher Nisar, Raba Abdelhamid tarafından hazırlanan “The effect of terrorist events on media portrayals of Islam and Muslims: evidence from New York Times headlines, 1985-2013” başlıklı çalışmada terör olaylarının İslam ve Müslümanlarla ilişkilendirilerek medyada tasvir edilmesi ele alınmıştır. New York Times gazetesinin manşetlerinden örnekler yer vererek, 1985-2013 yılları arasında İslam’ın/Müslümanların medyada sunumu incelenmiştir (Bleich, Nisar ve Abdelhamid, 2016).

2017 yılında Saira Ali ve Umi Khattab tarafından hazırlanan “East-west trans-mediatization of terrorism and Islamophobia: Sydney siege and Peshawar massacre” isimli çalışmada İslam’ın ve Müslümanların günlük politik olaylara hapsedildiği vurgulanarak, terörizm-İslamofobi kavramsallaştırması tartışmaya açılmıştır (Ali ve Khattab, 2017, s. 722). Ayrıca çalışmada 11 Eylül 2001 olaylarından sonra İslam’ın terör kavramı ile daha çok anılmaya başlandığının altı çizilmiştir (Ali ve Khattab, 2017, s. 723).

“Iconizing ‘Muslim Terrorism’ in a British Newspaper and Public Perception” başlıklı ve 2018 yılında Shah Nister Kabir, Sharifah N.H. Alkaff ve Michael Bourk tarafından hazırlanan makalede, İslam’ın ve Müslümanların Batı ve Batı değerleri için bir tehdit oluşturduğu algısının inşa edildiğini ve bu durumun da toplum içindeki İslamofobik davranışları pekiştirdiği belirtilmiştir. Aynı zamanda çalışmada oryantalizmin, oryantalist söylemlerin İslamofobik bir tutuma yol açtığı, Batılı ana akım medyanın İslam’ı ve Müslümanları olumsuz bir ön yargı ile kalıplandırdığı, belirli ve kısıtlı açılarla çerçevelendiği belirtilmiştir (Kabir, Alkaff ve Bourk, 2018, s. 179).

Kimberly A. Powell’in 2018 yılında hazırladığı, “Framing Islam/Creating Fear: An Analysis of US Media Coverage of Terrorism from 2011-2016” isimli çalışmada terör eylemlerinin İslam ile ilişkilendirilmesinin bir korku oluşturma amacı taşıdığını; Müslümanlar tarafından işlenmeyen eylemlerde dahi terörizmin İslam’la ilişkilendirildiği vurgulanmıştır. Medyanın “öteki” korkusu yaratmasını 2011-2016 yılları arasında ABD medyasında yayınlanan içerikler üzerinden tartışmıştır (Powell, 2018).

Bu çalışmalarla birlikte; İslamofobi-medya ilişkisini göç/göçmen temaları üzerinden inceleyen (Mikkel Berg-Nordlie, 2018, “New in town. Small-town media discourses on immigrants and immigration”); Danimarka’da Hz. Muhammed ile ilgili yayınlanan karikatür doğrultusunda İslamofobi-medya konusunu ele alan (Tariq Moodoo, Randall Hansen, Erik Bleich, Brendan O’Leary, Joseph H. Carens, 2006, “The Danish cartoon affair: Free speech, Racism, Islamism, and integration. International Migration”; Timothy Daniels, 2007, “Liberals, moderates and jihadists: protesting Danish cartoons in Indonesia”; Nasar Meer, Per Mouritsen, 2009, “Political cultures compared: The Muhammad cartoons in the Danish and British Press”); ABD, Almanya ve Fransa dışındaki ülkelerde İslamofobi meselesini tartışmaya açan (Rinella Cere, 2002, “Islamophobia and the Media in Italy”; Wai Yip Ho, 2009, “Danish cartoon controversy in the Chinese context: transnational Islam and public visibility of Hong Kong Muslims”; Sindre Bangstad, 2011, “The morality police are coming! Muslims in Norway’s

media discourses”; Lutfiye Ali, Christopher C. Sonn, 2017, “Strategies of resistance to anti-Islamic representations among Australian Muslim women: an intersectional approach”; Onaiza Drabu, 2018, “Who Is the Muslim? Discursive Representations of the Muslims and Islam in Indian Prime-Time News”; Gi Yeon Koo, 2018, “Islamophobia and the Politics of Representation of Islam in Korea”; Luwei Rose Luqiu, Fan Yang, 2018, “Islamophobia in China: news coverage, stereotypes, and Chinese Muslims’ perceptions of themselves and Islam”; Vladimir Malakhov, Denis Letnyakov, 2018, Perception of Islam in the Russian Society: Comparative Dimension” makaleler de yer almaktadır.

Medya ve İslamofobi meselesini ele alan uluslararası makalelerin incelenmesi sonucunda;

- Çalışmaların büyük bir kısmının, özellikle içerik analizi/söylem analizi yöntemleri kullanılarak, İslam’ın ve Müslümanların medya aracılığı ile temsil düzeyinin sorgulandığı;

- Örnek olay incelemeleri perspektifinde medyanın İslam’a karşı tutumunun ölçüldüğü;

- Genellikle İslamofobi meselesinin Batı ülkeleri ile özdeşleştirilerek yorumlandığı ve İslam ülkelerindeki olayların Batı merkezli bir okumaya tabii tutulduğu ve bu dar perspektifte yapılan çalışmaların kısmen tekrara düştüğü;

- 11 Eylül 2001 olaylarının, araştırma makalelerinde merkeze alındığı ve İslamofobinin köklü geçmişine dair değerlendirmelerin sınırlı olduğu ve Batı’nın “İslam karşıtlığı” politikalarına yeteri kadar yer verilmediği;

- İslamofobinin sosyal görünümüne (ırkçılık, ayrımcılık, dışlama, şiddet vb.) yeteri kadar odaklanılmadığı;

- İslam karşıtlığı meselesinin çözümüne dair bilimsel öneri metinlerinin yok denecek kadar az olduğu belirlenmiştir.

5. Türkiye’de Medya ve İslamofobi Araştırmaları: Doğuş ve Gelişim

İslamofobi ile ilgili yapılan akademik çalışmalar Batı’da uzun bir geçmişe sahipken, Türkiye’de, İslamofobinin bir araştırma alanı olarak kabul edilmesi oldukça yenidir. Özellikle ABD’de yaşanan 11 Eylül 2001 olayı sonrası İslamofobi, Türkiye’de araştırma konusu olarak ön plana çıkmış ve İlahiyat, Uluslararası İlişkiler ve İletişim başta olmak üzere pek çok anabilim dalı tarafından incelenmeye başlanmıştır.

Çalışma kapsamında Türkiye’deki İslamofobi araştırmalarını; geleneksel medya ve İslamofobi, sinema ve İslamofobi, sosyal medya/dijital oyunlar ve İslamofobi kategorilerine ayırarak değerlendirmek mümkündür.

5.1. Geleneksel Medya ve İslamofobi Çalışmaları

Medya, İslamofobi, İslam karşıtlığı ve anti-İslamizm anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda, İslamofobi-medya ilişkiselğine odaklanan şu çalışmalar tespit edilmiştir:

Tablo 2: Yıllara ve yayın kategorilerine göre Türkiye’de medya ve İslamofobi konusunu ele alan çalışmalar

Çalışmaların Yayınlandığı Yıllar	Yayın Kategorisi			
	Tez	Makale	Kitap	Toplam
2009	1	-	-	1
2010	-	-	-	-
2011	-	1	-	1
2012	-	2	1	3
2013	-	-	1	1
2014	3	2	-	5
2015	1	2	1	4
2016	2	6	1	9
2017	1	4	3	8
2018	3	14	2	19
Toplam	11	31	9	51

Tabloda da görüleceği üzere, Türkiye’de medya ve İslamofobi çalışmalarının yakın tarihlerde başladığı ve oldukça sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir. Yayın kategorilerine göre bu çalışmaların genel görünümü şu şekildedir:

Tezler: Medya ve İslamofobi alanındaki tezlere ait bilgi ve değerlendirmeler:

Tablo 3: Türkiye’de medya ve İslamofobi alanında hazırlanmış lisansüstü çalışmalar

Tez Türü	Yayın Tarihleri						Toplam
	2009	2014	2015	2016	2017	2018	
Yüksek Lisans Tezi	-	2	-	1	1	3	7
Doktora Tezi	1	1	1	1	-	-	4
Toplam	1	3	1	2	1	3	11

Tabloya göre, Türkiye’de medya ve İslamofobi konusundaki lisansüstü çalışmaların çoğunluğunu yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Doktora düzeyindeki çalışmaların ise oldukça az olduğu görülmektedir. Ayrıca alan ile ilgili en fazla çalışmanın 2014 ve 2018 yıllarında yapıldığı belirlenmiştir.

Tablo 4: Tez çalışmalarının anabilim dallarına göre dağılımı

Tez Türü	Anabilim Dalları				
	İletişim Medya	İlahiyat	Uluslararası İlişkiler	Felsefe ve Din Bi- limleri	Sosyoloji
Yüksek Lisans Tezi	2	-	1	3	1
Doktora Tezi	3	1	-	-	-
Toplam	5	1	1	3	1

Medya ve İslamofobi meselesinin farklı anabilim dalları altında incelendiği belirlenmiştir. Konu, en fazla iletişim/medya ve felsefe/din bilimleri alanında irde- lenmiştir. Farklı disiplinlerin medya ve İslamofobi konusuna bakış açısı bir zengin- lik katsa da alanın iletişim/medya perspektifi ile yeteri kadar değerlendirilemediği gözlemlenmiştir.

Medya ve İslamofobi ilişkisinin incelendiği çalışmalarının panoraması:

Tezler: Türkiye’de Medya ve İslamofobi konusunu ele alan ilk lisansüstü ça- lışma 2009 yılında Yunus Kurtuluş tarafından hazırlanmıştır. “11 Eylül 2001 sonrası İslam’la ilgili medya değerlendirmeleri” isimli yüksek lisans tezinde Kurtuluş, İsla- mofobi’nin tarihsel sürecine değinmiş ve 11 Eylül 2001 olayları ile artan Batı’nın İsl- lam karşıtı propagandalarına yer vermiştir (Kurtuluş, 2009, s. 92). Dökümantasyon metodu ile yaptığı araştırma sonucunda ise 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Batı ülkelerinde yaygın bir kullanıma sahip olan “İslam eşittir terör” tamlamasının Türk yazılı basınında da kendisine yer bulduğunu belirtmiştir (Kurtuluş, 2009, s. 313).

2014 yılında ise Mustafa Kemal Sayar “Avrupa Birliği ülkelerinde İslamofobi” başlıklı yüksek lisans tezini hazırlamıştır. Tezde ana hatlarıyla, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Müslümanların maruz kaldığı İslamofobik tutum ve eylemlerde medyanın rolü ele alınmıştır (Sayar, 2014). Aynı yıl, Turgay Yerlikaya tarafından hazırlanan “Türk medyasında self-oryantalizm” isimli çalışma ise, oryantalist disiplini eleştirisi ile birlikte İslam karşıtlığının tarihsel sürecini ele almıştır. Ayrıca Türk modernleşmesinde oryantalist bir bakış açısının hâkim olduğunu ve bu durumun da self oryantalizme yol açtığını belirten Yerlikaya, Türkiye’de yayınlanan karikatürler üzerinden yerli İslamofobinin de izlerini aramıştır (Yerlikaya, 2014). 2014 yılında hazırlanan bir diğer çalışma ise Alev Yücel tarafından kaleme alınmıştır. “Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri bağlamında Türk göçmenlerinin Avrupa baskısı yapan Türk gazetelerinde temsili” başlıklı çalışmada Yücel, göç/göçmen kavramları ile birlikte Avrupa Birliği sürecini ele almış, kısmen de İslamofobi konusuna yer ver- miştir (Yücel, 2014).

2015 yılında Gökhan Korkmaz “Çerçeveleme kuramı açısından Türk-Amerikan ilişkileri ve Türkiye imajı” konulu doktora tezini hazırlamıştır. ABD’nin 11 Eylül 2001 olayları sonrası küresel tehdit söylemini kullandığını belirten Korkmaz, çerçevele- me modeli kullanarak yaptığı araştırma sonucunda ABD’nin önemli gazetelerinden The New York Times’da 2001-2005 yılları arasında Türkiye aleyhine yayınların yapıldığını ve bu yayınların Amerikan bakış açısını yansıttığını tespit etmiştir (Korkmaz, 2015, s. 266).

Mustafa Sami Mencet’in 2016 yılında tamamladığı “Mizah dergileri ölçeğinde Türkiye’de İslamofobi” başlıklı doktora tezinde mizah yayıncılığı gibi çeşitli yayıncı- lık türleri örneğinde Türkiye’de İslam’a karşı bir korku ya da nefretin varlığı ve ne- denleri sorgulanmıştır. Mustafa Sami Mencet’in, 1910-2010 yılları arasında yayın ya- pan 21 dergideki yaklaşık 11.000 karikatürü taramasıyla (Mencet, 2016, s. 108) elde ettiği veriler de bu durumun kanıtı niteliğindedir. Ayrıca yazar, Türkiye’de 2014-2015 yıllarından yayın yapan mizah dergilerinde de benzer tutumun devam ettiğini yap- tığı araştırma ile kanıtlamıştır.

2016 yılında ise Seher Sucu “Korku ve nefretin öteki adı: İslamofobi” başlıklı yüksek lisans tezini hazırlamıştır. İslamofobinin Haçlı Seferleri’ne kadar uzanan bir tarihsel sürece dayandığını ve İslamofobinin Doğu’nun Batı perspektifi ile yorum- lanması sonucu ortaya çıktığını belirten yazar, 11 Eylül 2001 olaylarından sonra ise İslamofobi söylemlerin arttığını ifade etmiştir (Sucu, 2016).

“Batı’da İslamofobi ve Medya: Fransa Örneği” başlıklı yüksek lisans tezini 2017 yılında hazırlayan Gülbahar Sayım ise, çalışmasında Doğu-Batı ayrımının tarihine değinmekte ve oryantalizm eleştirisi yapmaktadır. Ayrıca yazar araştırma sonucunda, terör olayları meydana geldiğinde Fransız basınında Müslümanlara değinildiğini; İslamofobik söylemlerin tetiklendiğini, ötekileştirmeye sebep olunduğunu tespit etmiştir (Sayım, 2017, s. 77-78).

2018 yılında Zehra Balkanoğlu “İslamofobi ve Eurofobi ekseninde Avrupa’da yabancı düşmanlığı ve Avrupa’da aşırı sağ partilerin milliyetçi iletilerinin analizi” başlıklı yüksek lisans tezini hazırlamıştır. Çalışmada, Avrupa’da yabancı düşmanlığının ve aşırı sağın milliyetçi iletilerinin, Avusturya, Almanya ve Türkiye basınında nasıl yer aldığı ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda ise, özellikle seçim dönemlerinde ırkçılığın, yabancı düşmanlığının artırılarak İslamofobik eylemlerin üretildiğini tespit etmiştir (Balkanoğlu, 2018, s. 90). Aynı yıl Rukiye Sözer tarafından hazırlanan “Sosyo-kültürel, tarihsel ve ideolojik bağlamda İslamofobi” başlıklı yüksek lisans tezinde ise İslamofobi kavramının kullanım tarihçesine yer verilmiş; İslamofobinin köklü tarihi kapsamlı bir şekilde irdelenmiş ve Batı’nın İslam ile ilgili “öteki” algısı üzerinde durulmuştur. Ayrıca yazar, film, karikatür ve diğer medya yapımları örneklerinden hareketle Türkiye’de de yerli İslamofobik söylemlerin olduğunu belirtmiştir (Sözer, 2018, s. 133). 2018 yılında tamamlanan bir diğer çalışma ise “İletişim sosyolojisi açısından medya ve sosyal medyada İslamofobi” başlığıyla Halis Zavlak tarafından dökümanasyon metodu kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışmada İslamofobi kavramı irdelenmiş, İslamofobinin tarihsel, dini ve sosyolojik arka planlarına yer verilmiş ve karikatürler üzerinden örnekler verilerek medya-İslamofobi ilişkisi ele alınmıştır (Zavlak, 2018).

Özetle, Türkiye’deki medya ve İslamofobi alanının lisansüstü alanda yakın bir dönemde ilgi görmeye başladığını ve dolayısıyla Batı ülkelerine göre tez sayısının, özellikle doktora çalışmalarının, oldukça az olduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca, Türkiye’de İslamofobi alanını ele alan bu çalışmaların literatüre sağladığı katkıların yanında birtakım eksiklikler barındırdığını da belirtmek gerekmektedir. Hazırlanan çalışmalarda nicel ve nitel araştırma desenlerinin yeterince uygulanmaması; tez çalışmalarının hipotezlerinin Batı merkezli bir yaklaşımı barındırması bu eksikliklerden bazılarıdır.

Makaleler: Veri tabanlarının incelenmesi sonucu Türkiye’de medya ve İslamofobi alanındaki ilk makalenin 2011 yılında yazıldığı belirlenmiştir. Nazım Ankaralığıl tarafından 2011 yılında hazırlanan “Medya sermayesi ve İngiliz basınında Güney Asya Müslümanlarının temsili: İdeolojik bir analiz” başlıklı makalede, medyanın politik amaçlarla İslam’ı negatif bir dille sunduğu belirtilmiştir (Ankaralığıl, 2011, s. 38). 2012 yılında ise Sami Çöteli, “Propaganda ve İslamofobinin İngiliz kitle iletişim araçlarından yansımaları” isimli makalesinde İslamofobinin tarihsel arka planına yer vermiş ve genel hatlarıyla medyanın İslamofobi ile ilişkisini ele almıştır (Çöteli, 2012). Yine aynı yıl Ömer Behram Özdemir “Fransa’da İslamofobik söylemin ana akımlaşması ve Arap Baharı’na etkisi” isimli makale yayınlamıştır. Çalışmada Özdemir, Fransa örneğinde, Müslüman kimliğine karşı İslamofobik söylemlerin artmasında medyanın rolünü ele almıştır (Özdemir, 2012).

2014 yılında Mehmet Gökhan Genel, “Avrupa’daki Türk medya perspektifinden Batı’nın bir ötekileştirme dili olarak kullandığı İslamofobiye bakış” isimli çalışmasında, Batı Avrupa’da artan İslamofobik tutumun yansımalarını Türk medyası üzerinden sorgulamıştır. İçerik çözümlemesi kullanan Genel, Avrupa’da yayın yapan Türk gazetelerini araştırmıştır (Genel, 2014).

Murat Sadullah Çebi ise 2015 yılında “İsviçre’deki minare karşıtı referandum afişlerinde İslamofobinin söylemsel inşası” isimli makaleyi yayınlamıştır. Göstergebilimsel analiz ve ideolojik söylem analizi kullanan yazar, İsviçre’de minare karşıtlarının kullandığı propaganda afişlerinin söylemi içinde şifrelenen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların inşasını araştırmıştır (Çebi, 2015).

2016 yılında Nurdan Akıner ve Mustafa Sami Mencet “Türkiye de İslamofobi: Mizah dergilerinde İslam’ın temsili” başlıklı makalelerinde; 1910-2010 yılları arasında yayımlanan mizah dergilerinden rastgele seçilen örnekler ve günümüzde en çok satan mizah dergileri *Leman*, *Penguen* ve *Uykusuz*’un 2014’teki tüm sayıları olmak üzere toplamda yaklaşık 35.500 karikatürü içerik analizi ve göstergebilimsel çözümlemeyle incelemiştir. Araştırma sonucunda ise İslam’ın/Müslümanların Batı’daki İslamofobik imgelere benzer bir biçimde sunulduğu tespit edilmiştir. İslamofobik klişeler genellikle Müslüman bireylerin giyim ve davranışları üzerinden oluşturulmuş ve genellikle Müslüman figürü yobazlık, terörizm, sahtekârlık ve sapıklıkla ilişkilendirilmiştir (Akıner ve Mencet, 2016, s. 169)

2017 yılında Enes Bayraklı ve Turgay Yerlikaya’nın “Müslüman toplumlarda İslamofobi: Türkiye örneği” isimli çalışması Türkiye özelinde İslamofobi sorgulaması yapması bakımından oldukça önemlidir. Çalışmada, İslamofobi probleminin sadece Batılı toplumlara özgü olmadığını, radikal bir modernizasyon süreci yaşayan Müslüman ülkelerde de bu sorunun var olduğunu vurgulayan yazarlar, Türkiye’deki İslamofobik eğilimin tarihsel sürecini irdelemişlerdir. Ayrıca bu süreçte yerli İslamofobik eğilimlerin medya aracılığı ile yeniden üretilmesi de ele alınmıştır (Bayraklı ve Yerlikaya, 2017, s.51, 55-56). Yine aynı yıl Abdulkadir Gölcü ve Mustafa Çuhadar tarafından hazırlanan “Batı toplumlarında İslamofobinin üretilmesinde medyanın rolü” başlıklı çalışmada, Batı medyasında Müslümanların ve İslam’ın temsili ve bu temsil sonucu üretilen İslamofobi sorunsalı ele alınmıştır. Literatür taraması yöntemine dayanılarak yapılan bu çalışmada, medyanın İslamofobi’ye zemin hazırlayan en etkin araç olduğu tespit edilmiştir (Gölcü ve Çuhadar, 2017).

2018 yılında yayınlanan Arda Almalı’nın “Almanya’da yükselen İslamofobi ve dergilerdeki İslam karşıtı yayınlar” başlıklı çalışmasında ise Alman medyasının İslam’ı şiddet ile ilişkilendiren, Müslümanları tehlikeli kişiler olarak nitelendiren bir yayın politikasının olduğunu vurgulamıştır. İçerik analizi ve göstergebilimsel çözümlemenin kullanıldığı çalışmada, Alman medyasının önemli yayın organlarından *Der Spiegel*, *Focus* ve *Stern* dergilerinin İslam’a ve Müslümanlara bakışı ve temsili incelenmiştir (Almalı, 2018, s. 129). Aynı yıl Bünyamin Ayhan ve Muhammet Emin Çifci’nin hazırladığı “İŞİD propaganda ve İslamofobi” isimli çalışmada, İŞİD’in medyayı aktif bir şekilde kullanmasından söz edilmiş ve örgüt tarafından gerçekleştirilen eylemlerde medyanın aktif kullanımının da İslamofobiyi güçlendirdiği dile getirilmiştir (Ayhan ve Çifci, 2018, s. 27).

Abdulkadir Gölcü ve F. Betül Aydın Varol’un yayınladıkları “Yükselen bir trend olarak İslamofobi endüstrisi: Amerikan medyasına yönelik araştırmaların bir panoraması” isimli çalışmada ABD medyasının İslamofobik söylemleri sürekli kullandığı ve medyada İslam’a/Müslümanlara söz hakkının yeterince verilmediği belirtilmiştir (Gölcü ve Varol, 2018).

“Medya ve sinemada temsil edilme biçimleriyle İslam karşıtlığı” isimli, 2018 yılında yayınlanan çalışmasında ise Ali Murat Yel; Batı-İslam ilişkilerinin tarihine ve Batı’nın İslam’ı “öteki” konumuna yerleştirmesine, Orta Çağ’dan modern döneme kadar taşınan önyargıların da kitle iletişim araçları ile günümüzde yaygınlaştırılmasına değinmiştir. Medya yapımları ve sinema filmleri sebebiyle de İslamofobik bakış açısının mevcudiyetini koruduğunu belirtmiştir (Yel, 2018).

2018 yılında Vahit İlhan ve Ceyhun Bağcı tarafından hazırlanan “İslamofobinin medyadaki stratejik gücü olarak televizyon dizileri: *Homeland* örneği” başlıklı makalede, içerik analizi yöntemi kullanılmış ve araştırma sonucunda *Homeland* dizisinde oryantalist ve İslamofobik yaklaşımın izleri tespit edilmiştir. Ayrıca televizyon dizisinde İslam’ın nefret, korku, tehdit kavramları ile birlikte kullanılmasının

İslamofobiye tetikleyeceği vurgusu yapılmıştır (İlhan ve Bağcı, 2018). Ayrıca Ejder Okumuş, 2018 yılında yayınlanan “İslamofobik oyunda Müslümanlar” isimli makalesinde Batı ülkelerinde, özellikle de ABD’de Müslümanlara yönelik ayrımcılığın arttığını; İslamofobik tutumların sosyal hayatın birçok alanını kuşattığını ifade etmiştir (Okumuş, 2018).

Sonuç olarak, medya ve İslamofobi alanında Türkiye’de yapılan ulusal makalelerde içerik analizi, söylem çözümlemesi ve göstergibilimsel analiz yöntemlerinin sıkça kullanıldığı; bununla birlikte teorik çalışmalara da fazlaca yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca makalelerin neredeyse tamamında İslam’ın/Müslümanların temsili, 11 Eylül 2001, terör, şiddet, göçmen, yabancı düşmanlığı, nefret söylemi, mizah, karikatür gibi kavram ve temaların ön plana çıkarıldığını söylemek mümkündür. Sadece bu temaların ön plana çıkarılması ve araştırmalarda nicel-nitel araştırma yöntemlerinin çok kullanılması, kısmen de olsa, medya ve İslamofobi alanını belirli bir çerçevede daraltmış ve alanın çok yönlü incelenememesine sebep olmuştur.

Kitaplar: Edward W. Said’in “Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?” isimli kitabı İslam’ın Batı mediasındaki temsiline odaklanmaktadır. İslam ve Müslümanlar ile ilgili meselelerin haberleştirilmesindeki bakış açısının negatif bir görünüme sahip olmasını; özellikle özünden koparılan ve yanlış tasvir edilen İslam algısının kitle iletişim araçları ile yaygınlaştırılmasını eleştiren Said (2008, s. 13), bu durumun İslam’ın olumsuz kelime ve kavramlarla görünür olmasına sebep olduğunu belirtmektedir.

Medya ve İslamofobi konusu ile ilgili ilk kitap ise Türkiye’de 2012 yılında sempozyum bildirilerinin bir araya getirilmesiyle birlikte yayınlanmıştır. Editörlüğünü Osman Alcahan ve Betül Duman’ın yaptığı “İslamofobi, kolektif bir korkunun anatomisi sempozyum tebliğleri” isimli kitap, İslamofobiye farklı disiplin ve yöntemlerle sorgulaması ve alana yönelik çalışmalar için bir rol model olması bakımından oldukça önemlidir. Kitapta, İslamofobinin tarihsel süreci; medyanın İslamofobik retoriği üretmesi ve Batı’nın İslamofobi politikasını halen yürütmesi gibi meseleler kapsamlı bir şekilde farklı yazarlar tarafından ele alınmıştır (Alcahan ve Duman, 2012).

Yine 2013 yılında İslamofobi ile ilgili düzenlenen konferansa ait metinler “Hukuk ve Medya Bağlamında Uluslararası İslamofobi Konferansı: 12-13 Eylül 2013” başlığı ile konferans el kitabı şeklinde yayınlanmıştır. Kitap; demokrasi, çok kültürlülük ve İslamofobi, İslamofobi konusunda medyanın rolü ve sorumluluğu, hukuk-insan hakları ve İslamofobi, İslamofobi ile mücadelede hükümet ve medya işbirliği yolları ana başlıklarından oluşmuştur. Ayrıca kitap, medyanın Müslümanları ve İslam’ı temsili ve bu durumun İslamofobiye yol açması ile ilgili kapsayıcı bir yayın niteliğindedir (Hukuk ve Medya Bağlamında Uluslararası İslamofobi Konferansı, 2013).

Nathan Lean tarafından yayınlanan (Çev. İ. Yılmaz) “İslamofobi endüstrisi” isimli kitapta siyaset, medya ve eğitim kurumları aracılığıyla İslam karşıtlığının sürekli üretildiği vurgulanmıştır. Bu durumu ifade edebilmek için kullanılan “İslamofobi Endüstrisi” kavramı da, İslam karşıtlığının politik amaçlar doğrultusunda üretilen/inşa edilen anlamını içermektedir (Lean, 2015).

Filiz Barın Akman’ın, “15 Temmuz darbe girişimi batı medyası söylem analizi: neo-emperyalizm, islamofobi ve oryantalizm” isimli kitabında ise Edward Said’in Postkolonyalizm/Oryantalizm kuramını Batı’nın 15 Temmuz’daki yaklaşımına uygulamış ve Batı mediasındaki ötekileştirici, nefret içerikli tutumu araştırmıştır (Akman, 2017).

İbrahim Kalın ve John L. Esposito tarafından kaleme alınan, alan ile ilgili birçok akademisyen ve araştırmacının yazılarına yer veren “Bir korku ve nefret söylemi olarak İslamofobi” isimli kitapta İslamofobinin bütün bağlamları ele alınmış, tartışılmış ve Avrupa ülkeleri ile birlikte ABD’deki İslamofobinin artışına, bu artıştaki

medyanın rolüne yer verilmiştir. Ayrıca kitapta, Batı ülkelerine ait İslamofobi ile ilgili olay incelemeleri, İslamofobi ile ilişkilendirilebilecek politik/siyasal olayların değerlendirilmesi yapılmıştır (Kalın ve Esposito, 2018).

Ayrıca Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) tarafından desteklenen ve Enes Bayraklı, Farid Hafez editörlüğünde hazırlanan İslamofobi raporları da kitaplaştırılmıştır. Batı ülkelerindeki İslamofobi 2015, 2016, 2017 yıllarında raporlaştırılmış ve “European Islamophobia Report” ismiyle İngilizce olarak yayınlanmıştır. Kitaplarda genel olarak Avrupa’da İslamofobinin durumu; İslamofobik eylemlerin boyutu ve medyanın İslam karşıtı tutumu ele alınmıştır. Birçok Avrupa ülkesindeki İslam karşıtlığının izlerini yansıtan kitap, özellikle Müslümanların sosyal yaşamda karşılaştıkları problemlere ait verileri sunması açısından oldukça önemlidir (European Islamophobia Report 2015, 2016, 2017).

Türkiye’de medya ve İslamofobi alanında hazırlanan tez, makale ve kitapların incelenmesi sonucunda;

- Batı ülkelerine kıyasla, medya ve İslamofobi alanının farklı disiplin ve yöntemlerle yeteri kadar incelenmediği;
- Çalışmaların İslamofobinin tarihsel arka planı ile ilgili kapsamlı bir çerçeve oluşturamadıkları ve İslamofobiyi 11 Eylül 2001 olayları perspektifinde ele alarak, konuyu politik olaylara hapsedip daralttıkları;
- İslamofobi kavramının yapısı ile ilgili eleştirel bir tavır sergilemedikleri;
- İslamofobiyi sadece Batı ülkeleri örneğinde ele aldıkları ve küresel medyanın İslamofobik üretimlerini Türkiye ve diğer ülkelerde yeteri kadar sorgulamadıkları;
- Türkiye’deki İslamofobik tutumun sorgulamasını sadece karikatürler örneğinde ele alarak, çalışmalarda tekrar düşüldüğü belirlenmiştir.

5.2. Sinema ve İslamofobi Çalışmaları

Özellikle günümüz politik mücadelelerin yürütülmesi açısından özel önem taşıyan, kültürel temsil arenası oluşturan ve temsil biçimleri aracılığı ile gerçekliğin nasıl kavranacağını belirleyen sinema (Ryan ve Kellner, 2010, s. 37-38), ürettiği stereotype’lar ile gerçeği çarpıtarak, izleyiciyi ideolojik olarak yönlendirebilecek bir güce sahiptir (Işıkman, 2009, s. 124). Politik çıkarlar için güçlü olan sinema filmleri ile sosyal gerçekliğin inşa edilmesine zemin hazırlayan psikolojik duruşlar, dünyanın ne olduğu veya ne olması gerektiği ile ilgili düşünceleri yönlendirecek toplumsal kurumları ayakta tutan geniş bir kültürel temsiller parçası oluşturulur (Ryan ve Kellner, 2010, s. 38). Bu noktada da, sinema aracılığı ile İslam’ın/Müslümanların gerçekliğinin yeniden üretilmesi, sinemada İslam ve Müslüman temsiline incelenmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle 11 Eylül 2001 olayları sonrası artan sinema yapımları tarihsel süreçten beslenen Doğu, Arap, İslam ile ilgili ön yargıya dayalı negatif bakış açılarını günümüze taşımış ve İslam dini/Müslümanlar terör ile ilişkilendirilerek, toplumsal düzeni tehdit eden kişiler olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla bu durum, sinemanın İslamofobi ile ilişkisini tartışmaya açmış ve özellikle Batı ülkelerinde sinemanın İslam karşıtı bir üslubu kullanması birçok akademik çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Türkiye’de ise sinema ve İslamofobi alanındaki çalışmaların yok denecek kadar az olduğu gözlemlenmiştir.

Sinema ve İslamofobi, film ve İslamofobi, filmlerde İslamofobi anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda, sinema ve İslamofobi ilişkiselliğine odaklanan şu çalışmalar tespit edilmiştir:

Yapılan taramaya göre sinema ve İslamofobi ilişkisine odaklanan bir tez çalışmasına ulaşılmıştır. Mahmut Yavuz Türkmen tarafından 2018 yılında “Hollywood sineması ve İslamofobi: 11 Eylül sonrası Hollywood sinemasında İslamofobinin yeniden üretimi” başlığıyla hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasında Hollywood sinemasının politik amaçlar için kullanılmasına ve İslam karşıtlığı politikasının uygulanmasında Hollywood’un etkin olarak rol üstlenmesine odaklanılmıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 olayları sonrası Hollywood yapımı filmlerde İslam karşıtlığının izlerini sorgulayan çalışmada, Hollywood’un öteki konumuna sürekli olarak İslam’ın yerleştirdiği ve bu şekilde de egemen ideolojiyi ve dolayısıyla İslamofobiye desteklediği hatta onu yeniden ürettiği vurgulanmıştır (Türkmen, 2018).

Sinema ve İslamofobi alanını doğrudan ele alan ilk makale ise 2014 yılında Tarkan Demir ve Nuh Aşan tarafından hazırlanmıştır. “Hollywood Kamerasında İslam’ın Ötekileştirilmesi” başlığını taşıyan çalışmada, ABD’nin Hollywood film endüstrisini uluslararası siyasal ve politik amaçlar için kullandığını (Vietnam Savaşı vb.), 11 Eylül 2001 sonrasında da Hollywood’da İslam karşıtlığı içeren filmlerin yapıldığı, İslam dinine yönelik kışkırtıcı, kötüleyici filmlere destek verildiği belirtilmiştir. İslam dinini ötekileştiren, Müslümanları barbar, adam öldürmekten hoşlanan kişiler olarak gösteren bu yapımlar ise İslamofobiye tetikleyici bir içeriğe sahiptir (Demir ve Aşan, 2014, s.747-748).

Bilal Yorulmaz’ın 2018 yılında hazırladığı “1896’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar” isimli makalesi de sinema ve İslamofobi ilişkisine ışık tutan bir çalışma niteliğindedir. Çalışmada, Hollywood filmlerinde yer alan olumlu ve olumsuz Müslüman temsilleri ele alınmıştır. Dünyada 1970’lere kadar Müslüman erkeklerin çölde yaşayan barbar insanlar olarak sunulduğu, kadınların ise erotik birer obje olarak gösterildiği; 1970’lerden sonra ise Müslümanların terörist olarak temsil edildiği; 11 Eylül 2001’den sonra da İslam dinini ve Müslümanları şiddet, terör ile ilişkilendiren yapımların arttığı vurgulanmıştır. Bu yaklaşımın tarihsel süreçten beslenen bir Doğu/İslam karşıtlığına dayandığına dair belirlemelerde bulunan Yorulmaz, sinemadaki negatif tiplere günümüz toplumu tarafından benimsendiğini ve herhangi bir yerde meydana gelen terör eyleminin Müslümanlara ve İslam’a atfedildiğini ifade etmiştir (Yorulmaz, 2018a, s. 44).

Bu değerlendirmenin yanı sıra, yapılan tarama sonucunda sinema ve İslamofobi arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan Türkçe bir kitap ile karşılaşılmamıştır.

Görülebileceği üzere, günümüz toplumsal yaşamın belirleyici unsurlarından olan ve İslam/Müslüman karşıtlığı içeren yapımlarıyla İslamofobiye teşvik eden sinema, Türkiye’de bu perspektifte yeteri kadar ele alınmamıştır. Bu noktada Hollywood yapımı ve Türkiye yapımı filmlerde İslam’ın/Müslümanların temsiline incelenmesi, İslam karşıtlığı içeren unsurların belirlenmesi ve bu yapımların oluşturabileceği problemlerin tespit edilmesi önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3. Sosyal Medya/Dijital Oyunlar ve İslamofobi Çalışmaları

İletişim teknolojilerinin gelişimi, bu teknolojilerin kullanım alışkanlıklarının dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. Geleneksel medya kullanım alışkanlıkları teknolojinin ilerleyişi ile birlikte yerini dijitalleşmeye bırakmıştır. Dijitalleşme ile birlikte bilgiye erişim sürecinde zaman ve mekân sınırlaması ortadan kalkmış ve bilgiye erişim evrensel hale gelmiştir. Bilgi üretiminin ve paylaşımının herkese açık olması ve herkesin içerik üreten bir kaynak durumuna gelmesi, erişime açılan bu bilgilerin kaynak/güvenilirlik sorgulamalarını da beraberinde getirmiştir. Sanal ortamlarda üretilen ve güvenilirliği tartışmaya açık olan içeriklerde de dinin, özelde de İslam’ın tasviri/sunumu ayrı bir probleme sebep olmaktadır. Dolayısıyla dini meselelerde temel kaynak konumunda olan medyada İslam’ın internet üzerinde konumlandırılış/sunuluş biçimi, tartışılması gereken önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca sanal ortamlar-

da İslam ile ilgili yer alan bu nitelermelerin bir benzerini dijital oyunlarda da görmek mümkündür. Yeni medya araçlarından farklı olarak dijital oyunların, oyunu oynayan kişiyi oyuna aktif olarak dâhil etmesi, dijital oyunların etki düzeyinin daha ileri boyutta olabileceğini göstermektedir. Bu bakımdan sosyal medya ve dijital oyunların İslamofobiye yol açıp açmadığı önemli bir tartışma konusudur. İslamofobinin yeni iletişim teknolojileri ile ilişkisi uluslararası literatürde irdelenirken Türkiye’de bu çalışma sahasının oldukça yeni olduğu belirlenmiştir.

Sosyal medya ve İslamofobi, internet ve İslamofobi, Facebook, Twitter, Instagram, online sosyal ağlar, sosyal paylaşım siteleri anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda İslamofobi-sosyal medya/dijital oyunlar ilişkiselliğine odaklanan şu çalışmalar tespit edilmiştir:

Sosyal medya ve İslamofobi alanında Türkiye’de hazırlanan ilk lisansüstü çalışma Halis Zavlak tarafından 2018 yılında hazırlanmıştır. “İletişim sosyolojisi açısından medya ve sosyal medyada İslamofobi” ismini taşıyan yüksek lisans tezinde, İslam dininin medya ve sosyal medyada nasıl ele alındığı, İslamofobi üzerinden sorgulanmıştır. Dökümantasyon metodunun kullanıldığı çalışmada sosyal medyanın İslam/Müslümanlar aleyhindeki ön yargıları taşıdığı ve yaygınlaştırdığı belirlenmiştir (Zavlak, 2018).

Sosyal medya ve İslamofobi ilişkiselliği tez kapsamında yeteri kadar değerlendirilememesine rağmen, alan ile ilgili son birkaç yıl içinde yayınlanan makalelere rastlamak mümkündür. “Sosyal kimlik olarak İslam’ın sosyal medyaya yansımaları: #Gerçekİslam” başlıklı makaleyi hazırlayan Ece Ünür ve Didem Doğanılmaz çalışmalarında Batı Dünyası’ndaki İslamofobi’nin artmasına sebep olan olayların farklı kategoriler halinde Müslüman bir toplum tarafından nasıl algılandığı ve ilgili olaylara nasıl tepkiler verildiğini incelemişlerdir (Ünür ve Doğanılmaz, 2016).

2017 yılında Çiğdem Erdin tarafından kaleme alınan “Radikal selefi örgütlerin sosyal medya kullanımı: İŞİD örneği” isimli makalede ise İŞİD’in sosyal medya mecralarını aktif olarak nasıl kullandığı ele alınmıştır (Erdin, 2017). Yine aynı yıl Şule Kılıcı, Zeynep Benan Dondurucu ve Ayşe Beynem Uran tarafından hazırlanan “Yeni medya ortamlarında nefret söylemi: İslam karşıtlığı bağlamında nefret söylemi içeren videoların Youtube üzerinden incelenmesi” başlıklı çalışmada ise 2015 ve 2016 yılında Youtube üzerinde yayınlanmış olan İslam karşıtlığı ile ilgili videolar Van Dijk’in eleştirel söylem analizi perspektifinde irdelenmiştir. Araştırma sonucunda da İslamofobi kapsamında değerlendirilebilecek kalıplaşmış negatif yargıların giderek kökleştiği ve İslamofobik söylemlerin dolaşımının arttığı belirtilmiştir (Kılıcı, Dondurucu,Uran, 2017, s. 184).

2018 yılında Mustafa Koçer ve Fikret Yazıcı’nın hazırlamış oldukları “İslamofobinin Charlie Hebdo Dergisi Twitter Hesabında Paylaşılan Karikatürler Örneğinde İncelenmesi” isimli çalışmada Charlie Hebdo dergisinin Twitter hesabından paylaşılan tweetleri incelemişlerdir. Göstergibilimsel çözümleme tekniği kullanılarak incelenen karikatürlerde İslam; sapkın, gerici, terörle ilişkilendirilen bir din olarak; Müslümanlar ise birbirini acımasızca katleden, terörist, göçmen, toplum yaşamından uzak, kişiler olarak konumlandırılmıştır (Koçer ve Yazıcı, 2018).

Çilem Tuğba Koç tarafından 2018 yılında hazırlanan “Yeni Medyada İslamofobik Söylemin Üretimi: Facebook Örneği” başlıklı çalışmada ise İslamofobik söyleme ve içeriğe sahip 35 site içerisinden “amaçlı rastgele örnekleme” tekniğiyle seçilen ‘Anti-İslam Alliance’ ve ‘Stop Islamization of The World’ isimli siteler incelenmiştir. Araştırma sonucunda Müslüman kelimesinin barbar, şeytani, sabit fikirli, eğitimsiz (cahil), terörist, sert, deli, vahşi, gözü dönmüş, kelimeleriyle birlikte kullanıldığı görülmüştür (Koç, 2018).

Literatür taraması sonucu sosyal medya ve İslamofobi ile ilgili araştırmalarda; İslam’ın/Müslümanların temsili, İslamofobik söylemlerin üretilmesi ve bu üretimlerin yaygınlaşması gibi meseleler üzerinde durulduğu tespit edilmiştir.

Dijital oyunlar ve İslamofobi konusunu ele alan çalışmalar da Türkiye’de 2018 yılı itibariyle artmaya başlamıştır. Mustafa Cıngı’nın 2018 yılında hazırladığı “Dijital Oyunseverlerin İslamofobi İçerikli Oyunlara Bakışı” isimli çalışma da bu konu ile ilgili ilk örneklerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Makalede Cıngı, T. C. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın “İslamofobik Oyunlar” olarak ortaya koyduğu oyunları oynayanların bu oyunlardaki içeriklerden etkilenip etkilenmedikleri ve İslamofobik içeriklere yönelik görüşlerinin ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tematik içerik analizi yönteminin uygulandığı araştırma sonucunda ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşayan gayrimüslim oyunseverlerin Müslümanlara yönelik ötekileştirici ve nefret dolu bir bakışının olduğu, Müslümanları %90 oranında şiddet yanlısı ve insan öldürmekten zevk alan teröristler olarak gördüğü, İslam’ın bir barış dini olduğunu anlatan Müslüman oyunseverlerin yorumlarına rağmen fikirlerinde bir değişim olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Cıngı, 2018).

“Bilgisayar oyunlarında İslamofobi” başlıklı makalede ise Batuhan Kalaycı ve Dilek Ulusal Amerika, Japonya, İsrail ve İngiltere yapımı bilgisayar oyunlarında İslam’ın temsilini ele almışlardır. Yapılan incelemede de oyunlarda kullanılan unsurların İslam dinini ötekileştiren ve terör ile ilişkilendiren bir ön yargının kullanıldığı ortaya konulmuştur (Kalaycı ve Ulusal, 2018).

Bilal Yorulmaz’ın 2018 yılında yayınladığı “Dijital oyunlarda Müslüman temsili” isimli çalışmada da çoğunluğu olumsuz Müslüman temsilleri içeren Batılı dijital oyunlar incelenmiştir. Araştırmada İslam/Müslüman temsiliinin negatif kurgulandığı tespit edilirken; bahsi geçen oyunların, bu oyunu oynayan gayr-i Müslim oyuncular üzerindeki etkisinin araştırılması gerektiğini tartışmaya açmıştır (Yorulmaz, 2018b, s. 283).

Ayrıca T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın 2016 yılında yayınladığı “Bilgisayar oyunlarında İslamofobi” isimli raporda da, İslamofobik görümlere sahip bilgisayar oyunlarının analizi yapılmıştır (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2016).

Dijital oyunlar sanal gerçeklik sunmakta ve bu sunulan gerçeklikte de İslamofobik unsurlar fazlaca yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında özellikle çocuklar ve gençler üzerinde büyük bir etkiye sahip olan dijital oyunlarda İslam’ın düşmanca sunulması, bireylerin İslam algısını olumsuz etkilemekte, oyunlarda sunulan İslami unsurların gerçek olarak kabul edilmesine sebep olabilmektedir. Bu bakımdan, sosyal medya/dijital oyunlar ve İslamofobi ilişkisi çok yönlü ele alınması gereken bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

6. Medya ve İslamofobi Araştırmalarının Temel Sorunları

İslamofobi, 2000’li yıllardan itibaren farklı araştırma alanlarının ilgi duyduğu meselelerden biri haline gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması da, İslamofobinin medya perspektifinde ele alınmasını doğurmuştur. Fakat bu süreçte yapılan akademik çalışmaların bir kısmının bazı temel problemleri ihtiva ettiği düşünülmektedir. İslamofobi alanına farklı bir bakış açısı sunabilmesi amacıyla tespit edilen ve şu ana kadarki literatür taramasında problem olarak görülebilecek/kabul edilebilecek sorunları şu şekilde çerçevelemek mümkündür:

6.1. Felsefi Yaklaşım Problemi

İslamofobi, yabancı düşmanlığından hareketle oluşturulmuş bir terminoloji olarak görünüm kazanmıştır. Fakat bu görünüm, İslamofobinin tarihsel arka planını, psikolojik alt yapısını oluşturan anti-İslamist bakış açısını gizleyen bir niteliğe sahiptir. İslamofobi meselesini yabancı düşmanlığı perspektifinden okumaya çalışan literatür-

deki her çalışma, siyasal gerekçe ile biçimlendirilen/üretilen ve endüstri haline getirilen İslam karşıtlığının göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Bu endüstri; 11 Eylül 2001 olayları ve IŞİD, El-Kaide gibi yapıların eylemleri sebebiyle İslamofobiyi haklılaştıran, bir bakıma İslam'a/Müslümanlara ön yargı duyulmasının geçerli sebepleri olduğuna inandıran üretimleri artırarak devam ettirmektedir.

Dolayısıyla İslamofobi konusu ele alınırken, meseleyi İslam ülkelerinde yaşanan siyasi/politik olaylarla çerçeveleyen bakış açısı; Batı'nın ideolojik/siyasal/teolojik amaçlarla oluşturduğu negatif İslam/Müslüman tasvirini, İslam'a/Müslümanlara atfedilen saldırganlığı haklılaştıran bir söylemi taşımaktadır. Bu noktada, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay dini terminoloji ile anılmazken, İslam topraklarındaki her negatif olayın İslam ve Müslümanlarla eşleştirilmesi bu politikanın somut göstergelerinden biridir.

İslam karşıtlığı tarihsel süreçte bilinçli olarak inşa edilen bir olgudur. Bu durum sadece Batı ülkelerinde değil, özellikle Batılı ideolojileri benimsemiş nüfusunun büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelerde de mevcuttur. Fakat İslam karşıtlığının belirgin izlerinin olduğu Batı dışı ülkelerde bu sorgulamanın yapılmaması, Batı ülkelerinde yaşayan Müslümanlar ile sınırlandırılması İslamofobinin anlam ve mahiyetinin daraltılmasına sebep olmaktadır. Bu durum da İslamofobinin sadece belirli eylemlerde görünür olduğu ve yaygınlaştırılabilir toplumsal/psikolojik/siyasal bir problem olmadığı şeklinde bir perspektifin oluşmasına neden olabilecektir.

Özetle, İslamofobiyi Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen herhangi bir eyleme mukabil sadece Batı'da ortaya çıkmış bir kavram/mesele olarak okumak, İslamofobinin kapsamlı bir şekilde kavranamamasına sebep olacaktır. Ayrıca medya-İslamofobi ilişkiselliğine odaklanan çalışmalarda görüleceği üzere, sadece belirli olaylar örneğinde ele alınan ve tarihsel önyargıya atıf yapmadan ele alınan çalışmaların, medya-İslamofobi ilişkisinin boyutunu kapsamlı bir şekilde ortaya çıkaramayacağı düşünülmektedir.

6.2. Tarihsel Perspektif Yoksunluğu

Genelde İslamofobi, özeldense medya-İslamofobi çalışmalarına odaklanan metinler 11 Eylül 2001 olaylarına atıf yapmayı bir gereklilik olarak görmektedir. Bu durum makul ölçülerde ve gerekçelerde kabul edilebilir. Fakat sadece İslam'a ve Müslümanlara genelleştirilen olay ve söylemler üzerinden İslamofobi okuması yapmak, İslamofobinin tanımlanmasını zorlaştıracaktır.

Diğer taraftan 11 Eylül 2001 olaylarını İslamofobinin başlangıcı olarak görmek; tarihteki Hristiyan-İslam karşılaşmalarında Batı'nın kimlik problemi olarak Avrupa merkezci bakış açısı ile Doğu'yu ve İslam'ı tehdit ve öteki olarak gördüğü kolektif hafızasını; 1960'lı yıllardan itibaren Müslümanların Avrupa'ya yerleşmesi ile birlikte Müslümanların Avrupa'da tekrar görünür olması sonucu meydana gelen problemleri; 20. yüzyılda dünyada siyasal akım haline gelen kimlik siyaseti sonucu, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile birlikte İslam dininin ötekileştirilerek hedef gösterilmesini (Kirman, 2010, s. 25-29) göz ardı edecektir. Bu durum, İslamofobinin, psikolojik arka planı olarak görülebilecek anti-İslamizm'in de yok sayılmasına ve Batı tarihindeki İslam karşıtlığının geçmişini inkâr etmeye de sebep olabilecektir.

Ayrıca ulusal ve uluslararası literatürde İslam karşıtlığının basındaki temsili ile ilgili yapılan çalışmaların birçoğunun 11 Eylül 2001 olayları ve sonrasına odaklanması, İslamofobinin inşasındaki temel yapıtaşlarının ve geçmişteki geleneksel medya-nın etkinliğinin yeterince anlaşılmasına neden olacaktır.

6.3. Kavramsallaştırma sorunu

İslamofobi kelimesinin anlamları ile bir birlikte kavramın muhtevası da problem teşkil etmekte, kelimedeki fobinin kullanımı da farklı tartışma konularını beraberinde getirmektedir. Fobi, irrasyonel korkuya işaret etmektedir. Çünkü problem, yabancı olarak algılanan kişide değil; ötekini yabancı olarak algılayıp bu durumdan çekinen kişinin bakış açısıdır. Farklı ve yabancı olanı kendisi için tehdit olarak gören öznenin kendisi problemi oluşturmaktadır. Bu korku, yabancıların ortadan kaldırılmasıyla son bulmaz, sadece gündemden geçici olarak değişir, farklı korkularla üretilerek yeniden devam eder. Eğer yabancı, bizzat tehdit ve korku kaynağı olsaydı o zaman herkesin, herkese karşı fobik bir tutuma sahip olması beklenirdi (Canatan, 2007, s. 27). Dolayısıyla, İslamofobi de İslam’dan meydana gelen değil, İslam’a karşı korku ile bakan kişiden kaynaklanan bir durumdur. Ancak konuya dair Batılı literatür incelendiğinde görülmektedir ki İslamofobi, İslam’ı korku, dehşet, şiddet ve terörle özdeşleştirmeyi sorunsallaştırmayan aksine bunu haklı bulan ve gerekçeler uyduran bir yönelim olarak algılanmaktadır (Evkuran, 2012, s. 164).

Yine İslam ve fobi kelimelerinin yan yana getirilmesi, İslam’dan kaynaklanmayan, başka bir deyişle icat edilmiş ve birtakım insanlar tarafından içselleştirilmiş korkuyu yansıtmaktadır (Kentel, 2012, s. 134). Bu perspektiften bakıldığında, İslamofobi kavramının yabancı düşmanlığının ötesine geçen bir anlam taşıdığı görülmektedir. Çünkü zenofobi yönelimi ve sebebi belirsiz bir korkudur; fakat İslamofobinin oluşturulmasında kurgulayıcı/destekleyici faktörler de bulunmaktadır (Güngör, 2016, s. 286, 291, 294). İslamofobi kavramını sadece yabancı korkusu kavramından hareketle İslam korkusu olarak açıklamak da bir tarafı (İslam’ı) fail-saldırgan kılarken, İslam’dan korkan kişileri de mağdur, haklı konumuna yerleştirmeye neden olmakta; karşıt olunan ve hedef olarak gösterilen İslam’ı korkulacak bir olgu gibi tanımlamaya sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla İslamofobi terimi ırkçılık, Müslüman karşıtlığı, Yahudi karşıtlığı gibi terimlerden farklı olduğu için meşruiyeti de tartışılmaktadır (Cesari, 2015, s. 64). Çünkü İslam karşıtlığı için İslamofobi kelimesi kullanılırken, özellikle Yahudi karşıtlığı ifade edilirken antisemitizm kavramı kullanılmaktadır. Antisemitizm, Yahudi karşıtlığı olmakla birlikte, Yahudi ismi kullanılmaz, Araplardan, İbranilerden oluşan Sami halklarını ifade eden semitik kelimesi kullanılır. Antisemitizm’de belirli bir ırka yönelik hedef gösterme mevcut iken ve Yahudi karşıtlığı-korkusu gibi kavramlar kullanılmazken, anti-İslamizm’de topyekûn olarak İslam dini hedef gösterilmektedir (Hıdır, 2007, s. 93-95; Malik, 2005). Yine pek çok ülkede antisemitizm suç olarak tarif edilse de anti-İslamizm için bu durum geçerli değildir. Çünkü antisemitizmin önlenmesi için otoriteler tarafından politikalar üretilirken, anti-İslamizm siyasetten medyaya kadar pek çok alanda desteklenerek kışkırtılmaktadır (Canatan, 2007, s. 27-30).

7. Sonuç

Türkiye’de medya ve İslamofobi ilişkisini ele alan çalışmaların Batı ülkelerine kıyasla oldukça az olduğu belirlenmiştir. Medya aracılığıyla İslam karşıtlığının inşa edilmesi noktasında söz sahibi olması gereken Batı dışındaki ülkelerin bu alana yeterince ilgi göstermemesi da önemli bir problem teşkil etmektedir.

ABD’de de yaşanan 11 Eylül 2001 olayları sonrası artan İslamofobi çalışmaları, yakın tarihlerde Türkiye’ye de sirayet etmiş ve İslamofobi alanı farklı disiplinlerle incelenmeye çalışılmıştır. Bu noktada; geleneksel medya ve İslamofobi çalışmalarında benzer konularda tekrara düşüldüğü ve alan ile ilgili farklı yöntemlerin kullanılmaması sonucu yeterli/nitelikli araştırmaların sayısının oldukça az olduğu; sinema ve İslamofobi ilişkisini ele alan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı ve özellikle İslamofobi perspektifinden yeteri kadar sinema eleştirisinin yapılmadığı; sosyal medya/dijital oyunlar ve İslamofobi meselesine odaklanan çalışmaların ise son birkaç yılda arttığı belirlenmiştir.

Bu çalışmaların birçoğunda nicel-nitel araştırma desenlerinin kullanılmadığı, pek çoğunun sadece teorik değerlendirmeleri içeren metinler olduğu belirlenmiştir.

Diğer taraftan Türkiye’de medya ve İslamofobi ilişkiselliği ele alınırken Batı merkezli bir okumanın/duruşun mevcut olduğu tespit edilmiştir. Batılıların İslamofobi perspektifinin Türkiye’deki akademisyenlere de belirli ölçülerde sirayet ettiği; kavramın muhteva ve analiz noktasında Batı’daki çalışmaların rehber olarak kabul edildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, medya ve İslamofobi araştırmalarının bahsi geçen temel sorunlarından olan ‘felsefi yaklaşım problemi’, ‘tarihsel perspektif yoksunluğu’ ve ‘kavramsallaştırma sorunu’ gibi unsurların Türkiye’deki araştırmalara da yansımaları doğurmuştur.

Yine Türkiye’de Batı’daki ülkeler kadar ilgi görmeyen medya ve İslamofobi alanının görünür olması neticesinde, çalışmaların karikatür, göçmen, ayrımcılık vb. konularında sabit kaldığı belirlenmiş ve birkaç çalışma dışında Türkiye üzerinden yerli İslamofobik söylem okuması yapan çalışmanın olmadığı gözlemlenmiştir.

Son Notlar

¹ Araştırma özelde Türkiye’de medya ve İslamofobi araştırmalarına odaklanması sebebiyle, uluslararası literatürde sadece, genel olarak medya ve İslamofobi çalışmalarının başlangıç sürecine ve bu çalışmaların genel bir değerlendirmesine yer verilmiştir. Bu bağlamda, sosyal medya/sinema/dijital oyunlar ve İslamofobi meselelerini ele alan çalışmalar sadece Türkiye örneğinde incelenecektir.

² Bahsi geçen bibliyografya çalışması için bkz. <http://mediam.erciyes.edu.tr/vtDosyalar/bibliyografya.pdf>

Kaynakça

- Aboualhuda, I. (2018). Media discourse of Egyptian and British newspapers’ websites and its influence on the formation of images of Muslims and Islam post 25th January 2011 revolution. *Doctorate Thesis*. Bournemouth University.
- Ahmad, F. (2006). British Muslim perceptions and opinions on news coverage of September 11. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(6), s. 961-982.
- Akiner, N. ve Mencet, M. S. (2016). Türkiye’de İslamofobi: Mizah dergilerinde İslam’ın temsili. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11(2), s. 169-196.
- Akman, F. B. (2017). *15 Temmuz darbe girişimi batı medyası söylem analizi: neo-empyralizm, islamofobi ve oryantalizm*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Alcahan, O. ve Duman, B. (2012). *İslamofobi, kolektif bir korkunun anatomisi*. Sivas: Sivas Kemal İbn-i Hümmam Vakfı.
- Al-Hejin, B. (2015). Covering Muslim women: Semantic macrostructures in BBC News. *Discourse & Communication*, 9(1), s. 19-46.
- Allen, C. (2010). *Islamophobia*. England: Published by Ashgate Publishing Limited.
- Ali, L. ve Sonn, C. C. (2017). Strategies of resistance to anti-Islamic representations among Australian Muslim women: an intersectional approach. *International Journal of Inclusive Education*, 21(11), s. 1167-1181.
- Ali, S. ve Khattab, U. (2017). East-west trans-mediatisation of terrorism and Islamophobia: Sydney siege and Peshawar massacre. *International Communication Gazette*, 79(8), s. 722-745.
- Alkhalifah, Z. (2018). Responding to terror in America: Global literature, film and the media narrative after the 9/11 Attacks. *Phd Thesis*. USA: Indiana University of Pennsylvania.
- Almalı, A. (2018). Almanya’da yükselen İslamofobi ve dergilerdeki İslam karşıtı yayınlar. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 2(2), s. 129-145.

- Ankaralığıl, N. (2011). Medya sermayesi ve İngiliz basınında Güney Asya Müslümanların temsilini: İdeolojik bir analiz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi*, s. 37-52.
- Aydin, C. ve Hammer, J. (2010). Muslims and media: perceptions, participation, and change. *Contemporary Islam*, 4(1), s. 1-9.
- Ayhan, B. ve Çifci, M. E. (2018). IŞİD, propaganda ve İslamofobi. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 17-32.
- Bakali, N. (2011). Cultural pedagogy and Islamophobia: towards a framework for engaging students in critical discussion. *Master’s thesis*. Canada: McGill University.
- Balkanoğlu, Z. (2018). İslamofobi ve Eurofobi ekseninde Avrupa’da yabancı düşmanlığı ve Avrupa’da aşırı sağ partilerin milliyetçi iletilerinin analizi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Bangstad, S. (2011). The morality police are coming! Muslims in Norway’s media discourses. *Anthropology Today*, 27 (5), s. 3-7.
- Bayraklı, E. ve Hafez, F. (2015). *European Islamophobia report 2015*. Ankara: SETA.
- Bayraklı, E. ve Hafez, F. (2016). *European Islamophobia report 2016*. Ankara: SETA.
- Bayraklı, E. ve Hafez, F. (2017). *European Islamophobia report 2017*. Ankara: SETA.
- Bayraklı, E. ve Yerlikaya, T. (2017). Müslüman toplumlarda İslamofobi: Türkiye örneği. *Akademik Ombudsman*, 4(7), s. 51-70.
- Belt, D. D. (2014). Framing Islam as a Threat: The use of Islam by some U.S. conservatives as a platform for cultural politics in the decade after 9/11. *PhD Thesis*. USA: Virginia Polytechnic Institute and State University .
- Berg-Nordlie, M. (2018). New in town. Small-town media discourses on immigrants and immigration. *Journal of Rural Studies*, 64, s. 210-219.
- Bleich, E., Nisar, H. ve Abdelhamid, R. (2016). The effect of terrorist events on media portrayals of Islam and Muslims: evidence from New York Times headlines, 1985–2013. *Ethnic and Racial Studies*, 39(7), s. 1109-1127.
- Bowe, B. J. ve Tai, W. M. (2016). Muslim neighbors or an Islamic threat? A constructivist framing analysis of newspaper coverage of mosque controversies. *Media Culture & Society*, 38 (4), s. 540-558.
- Brown, M. D. (1999). The construction of Muslim identities in the United Kingdom and France: A contribution to the critique of Orientalism. *PhD Thesis*. Scotland: University of Glasgow.
- Canatan, K. (2007). İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve tarihsel yaklaşım. Kadir Canatan-Özcan Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (s. 19-62). Ankara: Eskiye Yayınları.
- Carlson, S. J. (2016). Mass media’s cultivation effect on Islamic, Muslim, And Qur’anic prejudice. *Master’s Thesis*. USA: Illinois State University.
- Cere, R. (2002). Islamophobia and the media in Italy. *Feminist Media Studies*, 2(1), s. 133-136.
- Cesari, J. (2015). Batı’da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri arasında bir mukayese. John L. Esposito-İbrahim Kalın (Ed.), *İslamofobi 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu* (s. 63-92). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Cıngı, M. (2018). Dijital oyunseverlerin İslamofobi içerikli oyunlara bakışı. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, s. 49-72.

- Çebi, M. S. (2015). İsviçre'deki minare karşıtı referandum afişlerinde İslamofobinin söylemsel inşası. *Bilig*, 73, s. 99-140.
- Çetin, S. (2016). Batıdaki siyasal hegemonizmin enstrümanı olarak İslamofobi. 1. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi* (s. 543-551). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Çöteli, S. (2012). Propaganda ve İslamofobinin İngiliz kitle iletişim araçlarından yansımaları. *Akademik Bakış*, 33, s. 1-17.
- Daniels, T. (2007). Liberals, moderates and jihadists: protesting Danish cartoons in Indonesia. *Contemporary Islam*, 1(3), s. 231-246.
- Dinet, É. ve İbrahim, S. B. (1921). *L'Orient vu de l'Occident*. Paris: H. Piazza, P. Geuthner.
- Demir, T. ve Aşan, N. (2014). Hollywood kamerasında İslam'ın ötekileştirilmesi. *Turkish Studies*, 9 (5), s. 741-748.
- Drabu, O. (2018). Who Is the Muslim? Discursive representations of the Muslims and Islam in Indian prime-time news. *Religions*, 9(9).
- Dyson, K. M. (2012). No. no. Shari's: United States and Canadian islamophobia expressed through public policy. *Master's Thesis*. Canada: Faculty of Graduate Studies and Research.
- Erdin, Ç. (2017). Radikal selefi örgütlerin sosyal medya kullanımı. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), s. 124-130.
- Genel, M. G. (2014). Avrupa'daki Türk medya perspektifinden Batı'nın bir ötekileştirme dili olarak kullandığı İslamofobiye bakış. *Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6(6), s. 105-125.
- Gölcü, A. ve Çuhadar, M. (2017). Batı toplumlarında İslamofobinin üretilmesinde medyanın rolü. *Ombudsman Akademik Dergisi*, 7, s. 71-99.
- Gölcü, A. ve Varol, F. B. (2018). Yükselen bir trend olarak İslamofobi endüstrisi: Amerikan medyasına yönelik araştırmaların bir panoraması. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 73-88.
- Güngör, F. Ş. (2016). Zenofobinin İslamofobiye dönüşümü üzerine felsefi bir değerlendirme. 1. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi* (s. 286-294). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Hardy, A. J. (2010). The "new phenomenon": an examination of American media portrayal of Muslim female suicide bombers. *Master's thesis*. ABD: Georgetown University.
- Hıdır, Ö. (2007). Anti-Semitizm ve Anti-İslamizm; benzerlikler ve farklılıklar. Kadir Canatan, Özcan Hıdır (Ed.), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde (s. 63-99). Ankara: Eskiye Yayınları.
- Ho, W. Y. (2009). Danish cartoon controversy in the Chinese context: transnational Islam and public visibility of Hong Kong Muslims. *Contemporary Islam*, 3(3).
- Hukuk ve Medya Bağlamında Uluslararası İslamofobi Konferansı: 12-13 Eylül 2013*. (2013). Ankara: T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- İlhan, V., & Bağcı, C. (2018). İslamofobinin medyadaki stratejik gücü olarak televizyon dizileri Homeland örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 169-189.

- Işıkman, N. G. (2009). Ötekini belgelemek; belgesel sinemada kültürel temsiller. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabir, S. N., Alkaff, S. N. ve Bourk, M. (2018). Iconizing “Muslim Terrorism” in a British newspaper and public perception. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 38(2), s. 179-197.
- Kalaycı, B. ve Ulusal, D. (2018). Bilgisayar oyunlarında İslamofobi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), s. 36-42.
- Kalın, İ. (2016). *Ben, öteki ve ötesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kalın, İ. ve Esposito, J. L. (2018). *Bir korku ve nefret söylemi olarak İslamofobi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kellner, D. (2006). September 11, Social Theory and Democratic Politics. E. A. Fraley içinde, *Media, Terrorism and Theory* (s. 161-178). Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Kentel, F. (2012). “İslamofobi” vesilesiyle Türkiye’nin fobilerine bakmak. *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi* (s. 133-148). Sivas: Kemal İbn-i Hümmam Vakfı Yayınları.
- Khalil, M. (2018). *Voices of Muslim women in America: Identity and Islamophobia. Master’s Thesis*. USA: The University of Akron.
- Kılıcı, Ş., Dondurucu, Z. B. ve Uran, A. B. (2017). Yeni medya ortamlarında nefret söylemi: İslam karşıtlığı bağlamında nefret söylemi içeren videoların Youtube üzerinden incelenmesi. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 8(30), s. 155-187.
- Kirman, M. A. (2010). İslamofobinin kökenleri: Batılı mı Doğulu mu? *Journal of Islamic Research*, 21-39.
- Koç, Ç. T. (2018). Yeni medyada İslamofobik söylemin üretimi: Facebook Örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 211-242.
- Koçer, M. ve Yazıcı, F. (2018). İslamofobinin Charlie Hebdo Dergisi Twitter hesabında paylaşılan karikatürler örneğinde incelenmesi. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 191-209.
- Koo, G. Y. (2018). Islamophobia and the politics of representation of Islam in Korea. *Journal of Korean Religions*, 9(1), s. 159-192.
- Korkmaz, G. (2015). Çerçeveleme kuramı açısından Türk-Amerikan ilişkileri ve Türkiye imajı. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Kurtuluş, Y. (2009). *11 Eylül 2011 sonrası İslam’la ilgili medya değerlendirmeleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lajevardi, N. (2017). *A comprehensive study of Muslim American discrimination by legislators, the media, and the masses*. University of California.
- Lean, N. (2015). *İslamofobi endüstrisi*. (İ. Yılmaz, Çev.) Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Luqiu, L. R. ve Yang, F. (2018). Islamophobia in China: news coverage, stereotypes, and Chinese Muslims’ perceptions of themselves and Islam. *Asian Journal of Communication*, 28(6), s. 598-619.
- Malakhov, V. ve Letnyakov, D. (2018). Perception of Islam in the Russian society: Comparative dimension. *Gosudarstvo Religiya Tserkov V Rossii I Za Rubezhom*, 36(2), s. 248-271.

- Meer, N. ve Mouritsen, P. (2009). Political cultures compared: The Muhammad cartoons in the Danish and British press. *Ethnicities*, 9(3), s. 334-360.
- Mencet, M. S. (2016). Mizah dergileri ölçeğinde Türkiye’de İslamofobi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ogan, C., Willnat, L. ve Pennington, R. (2014). The rise of anti-Muslim prejudice: Media and Islamophobia in Europe and the United States. *International Communication Gazette*, 76(1), s. 27-46.
- Okumuş, E. (2018). İslamofobik oyunda Müslümanlar. *İlahiyat Akademisi Dergisi*, s. 37-61.
- Özdemir, Ö. B. (2012). Fransa’da İslamofobik söylemin ana akımlaşması ve Arap Baharı’na etkisi. *Ortadoğu Yıllığı*.
- Poole, E. A. (1999). British Islam: Media representations and social meanings. *PhD Thesis*. England: University of Leicester.
- Powell, K. A. (2018). Framing Islam/Creating Fear: An analysis of US media coverage of Terrorism from 2011-2016. *Religions*, 9(9).
- Reed, H. (2017). Framing of immigrants and refugees: A content analysis of mainstream and partisan news coverage of immigration. *Master’s Thesis*. USA: University of Missouri Graduate School.
- Saeed, A. (2007). Media, Racism and Islamophobia: The representation of Islam and Muslims in the Media. *Sociology Compass*, 1(2), s. 443-462.
- Said, E. W. (2008). *Medyada İslam*. (A. Babacan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sayar, M. K. (2014). Avrupa Birliği ülkelerinde İslamofobi . *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Sayım, G. (2017). Batı’da İslamofobi ve medya: Fransa örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Smith, C. C. (2014). Dispensationalism, Islamophobia, and the mass media in America. *Master’s thesis*. USA: Wake Forest University.
- Sözer, R. (2018). Sosyo-kültürel, tarihsel ve ideolojik bağlamda İslamofobi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Sucu, S. (2016). Korku ve Nefretin Öteki Adı: İslamofobi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2016). *Bilgisayar oyunlarında İslamofobi*.
- Tariq Modood, vd. (2006). The Danish cartoon affair: Free speech, racism, Islamism, and integration. *International Migration*, 44(5), s. 3-62.
- Türkmen, M. Y. (2018). Hollywood sineması ve İslamofobi: 11 Eylül sonrası Hollywood sinemasında İslamofobinin yeniden üretimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Ünür, E. ve Doğanıılmaz, D. (2016). Sosyal kimlik olarak İslam’ın sosyal medyaya yansımaları: #Gerçekİslam. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(3), s. 37-61.

- Yel, A. M. (2018). Medya ve sinemada temsil edilme biçimleriyle İslam karşıtlığı. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 5-16.
- Yerlikaya, T. (2014). Türk medyasında self-oryantalizm. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yorulmaz, B. (2018a). 1896’dan günümüze Hollywood’un kötü adamları: Müslümanlar. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 33-47.
- Yorulmaz, B. (2018b). Dijital oyunlarda Müslüman temsili. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 275-286.
- Yücel, A. (2014). Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri bağlamında Türk göçmenlerinin Avrupa baskısı yapan Türk gazetelerinde temsili. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Yüksel, M. (2012). İslamofobinin tarihsel temellerine bir bakış: Oryantalizm ya da Batı ve öteki. *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi* (s. 189-199). Ankara: Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı.
- Zavlak, H. (2018). İletişim sosyolojisi açısından medya ve sosyal medyada İslamofobi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

MEDIAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

Media Studies and Islamophobia in Turkey

Mustafa TEMEL

Extended Abstract

The concept of Islamophobia expresses fear based on prejudice and discrimination against Islam and Muslims. The concept of Islamophobia, which is used to describe the acts of discrimination, exclusion, and violence against Muslims, has become more visible in the literature especially with the events of September 11th, 2001. In this study, the relationship between Islamophobia and media was assessed in order to evaluate the orientation of the media and Islamophobia study area; then, a general framework of media-Islamophobia studies in international and national literature is drawn.

This evaluation will reveal the periods in which the media and Islamophobia studies were carried out, the perspective they were dealt with and the scientific methods used. Although the issue of media-Islamophobia is a subject of international and national interest, the lack of a study questioning and discussing the current literature increases the importance of this research. This justification will also contribute to the different researchers who will provide orientation to the field.

As a result of the review of international articles dealing with the issue of media and Islamophobia, it has been determined that:

- Most of the studies question the level of representation of Islam and Muslims through the media, especially using content analysis/discourse analysis methods.

- In the perspective of case studies, the attitude of the media towards Islam is measured.

- The issue of Islamophobia is interpreted by identifying with Western countries and the events in Islamic countries are subjected to a Western-centered reading and the studies carried out in this narrow perspective are partially repeated.

- The events of September 11, 2001, are centered in research articles, and assessments of the rooted past of Islamophobia are limited, and the West's "anti-Islamic" policies are not adequately addressed.

- The social aspects of Islamophobia (racism, discrimination, exclusion, violence, etc.) are not sufficiently focused.

- There is little or no scientific proposal for the solution of the issue of anti-Islam.

In traditional media, as a result of the review of thesis, articles, and books in Turkey dealing with the issue of media and Islamophobia, it has been determined that;

- Compared to Western countries, the field of media and Islamophobia is not adequately studied by different disciplines and methods.

- Studies cannot provide a comprehensive framework for the historical background of Islamophobia and address Islamophobia from the perspective of the events of September 11th, 2001, trapping and narrowing the issue into political events.

- They are not critical of the nature of the concept of Islamophobia.

- They treat Islamophobia only in the case of Western countries and global productions of Islamophobic media are not questioned enough in Turkey and other countries.

- The Studies that are questioning of the Islamophobic attitude in Turkey is in repeat and handled by the only example of cartoons.

In addition, it has been determined that the cinema, which is one of the defining elements of today’s social life and encourages Islamophobia with its productions involving Islam / Muslim opposition is not handled sufficient enough in Turkey from this perspective. At this point, In Hollywood productions and Turkey made films, examining the representation of Islam / Muslims, determination of elements, including Islamic opposition and the identification of problems that might be created by these productions emerges as an important requirement.

In digital games, Islamophobic elements are abundant. In this respect, the hostile presentation of Islam, especially in digital games, which has a huge impact on children and young people; adversely affect individuals’ perception of Islam and may cause the Islamic elements presented in the games to be accepted as real. In this respect, the relationship between social media / digital games and Islamophobia is a field of study that needs to be addressed in many ways.

Based on the evaluation of national and international literature; To read Islamophobia as a concept/issue that emerged only in the West in response to any action taken by Muslims; would make Islamophobia less comprehensible in detail. In addition, as it can be seen in the studies focusing on the relationship between media and Islamophobia, it is thought that the studies that are dealt with only in the sample of certain events and which are dealt with without reference to historical prejudice, are not considered to reveal the extent of the relationship between media and Islamophobia in a comprehensive manner. Moreover, the fact that most of the studies on the representation of anti-Islam in the national and international literature in the press focuses on the events of September 11th, 2001 and the aftermath of September 11th, 2001 will cause insufficient understanding of the basic building blocks of Islamophobia and the effectiveness of traditional media in the past.

The meaning of the word Islamophobia together with the content of the concept constitutes a problem, and the use of phobia in the word brings different topics of discussion. Phobia indicates irrational fear. Because the problem is not in the person perceived as a foreigner; it is in the perspective of the person who perceives the other as a stranger and is afraid of it. The subject who perceives the different and foreign as a threat to himself constitutes the problem. This fear does not end with the elimination of the stranger, but only temporarily leaves the agenda, is produced with different fears and resumes. If the stranger were themselves a source of threat and fear, then everyone would be expected to have a phobic attitude towards everyone (Canatan, 2007, p. 27). Therefore, Islamophobia is not a result of Islam, but a result of a person who looks at Islam with fear. However, when the Western literature on the subject is examined, it is seen that Islamophobia is perceived as a tendency that does not problematize the identification of Islam with fear, horror, violence, and terror, on the contrary, it justifies it and fabricates justifications (Evkuran, 2012, p. 164).

On the other hand, when the relation of media and Islamophobia are handled

in Turkey; It was found that a western centered reading/posture was present. It has been observed that the perspective of Westerners' Islamophobia has also spread to the academics to a certain extent in Turkey, in terms of content and analysis of the concept, studies in the West are considered as guidelines. This situation has led to a reflection of the fundamental problems of mentioned researches of media and Islamophobia, which are "a philosophical approach to the problem", "lack of historical perspective" and "conceptualization problem" on the researches in Turkey.